

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Jiří Esö

**Postavení směnečného dlužníka ve směnečném vztahu a možnosti
jeho případné obrany**

Diplomová práce

Olomouc 2019

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Postavení směnečného dlužníka ve směnečném vztahu a možnosti jeho případné obrany“ vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.

V Ústí nad Labem dne

Jiří Esö

Poděkování

Rád bych na tomto místě poděkoval vedoucímu práce JUDr. Petru Bezouškovi Ph.D. za cenné rady, připomínky, odborné vedení, profesionální přístup a pomoc při psaní práce. Dále bych chtěl rád poděkovat rodině a přítelkyni za podporu a to nejenom při psaní této práce, ale za celou dobu studia.

Seznam použitých zkratek

Právní předpisy:

NOZ – Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

ZSŠ – Zákon č.191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový, ve znění pozdějších předpisů

OSŘ – Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Obsah

1	Úvod	7
2	Pojem směnky	9
3	Povaha směnečných vztahů	11
3.1	Abstraktnost	11
3.2	Přímost	16
3.3	Nespornost	17
3.4	Formálnost	17
4	Specifika směnečných vztahů v hmotně právní a procesně právní rovině	18
4.1	Směnečná způsobilost	18
4.2	Nepravá akcesorita a subsidiarita	18
4.3	Odpovědnost oproti ručení	20
4.4	Způsob nabytí vlastnického práva	20
4.5	Způsob vymáhání směnky	21
4.6	Důkazní břemeno	22
5	Rizikové situace pro směnečného dlužníka a možnosti jeho obrany	24
5.1	Směnky dané pro soluto	24
5.2	Blankosměnka	26
5.3	Vyplňovací prohlášení	29
5.4	Vístasměnka	30
5.5	Směnečný úrok	32
5.6	Převody směnky	32
5.6.1	Převod indosací	33
5.6.2	Způsoby ochrany proti účinkům indosace	35
5.7	Omezení převodu směnky	37
5.8	Zákaz zatížení	42
5.9	Porušení smluvní povinnosti	43
5.10	Dispozice se zajišťovací směnkou	43
5.11	Možné následky pro směnečného dlužníka způsobené neplatností směnky	44
6	Postavení spotřebitele ve směnečném vztahu	46
6.1	Pohlédnutí za vývojem regulace užívání směnek ve vztahu se spotřebitelem	46
6.2	Současné pojetí směnky ve smlouvě o spotřebitelském úvěru	47
6.3	Východiska k možné budoucí úpravě	50
7	Závěr	53
	Seznam použitých zdrojů	55

Monografie.....	55
Internetové zdroje.....	56
Odborné časopisy.....	57
Právní předpisy.....	58
Judikatura.....	58
Anotace.....	59
Abstract.....	59
Klíčová slova.....	59
Key words.....	60

1 Úvod

Směnka se řadí bezesporu mezi ty rizikovější a méně známé instituty Českého právního řádu. Troufám si tvrdit, že jsou tyto termíny do značné míry provázány, vždyť čím je daná oblast vzdálenější od běžného užívání, tím může být v určitém smyslu i rizikovější. Na této skutečnosti nemění nic ani argument, že se zákon směnečný a šekový těší již dlouhodobé stálosti a stabilitě, když je prakticky od svého vzniku téměř netknutý. Pravda je ovšem taková, že se za bývalého režimu směnky užívaly naprosto v minimálním rozsahu, proto se nyní nacházíme v určité době prvního skutečného poznávání směnečné problematiky a ačkoli se tedy jedná o institut téměř archaický, který prošel dlouhodobým vývojem, v našich končinách se po minulé době jedná téměř o novinku. A jako každá novinka, zvláště ta, která je schopna přivodit v právním vztahu určitou výhodu, se dostala do širšího užití i v takových vztazích, do kterých se snad ani neplánovala nikdy dostat. Směnka se tak dnes v jistých kruzích těší, a zvláště pak v nedávné době těšila, velké popularity. V jistém smyslu se do nedávna jednalo o protiproud k vývoji v západních zemích, kde se již ve větší či menší míře užívání směnek ve specifických vztazích, zejména ve vztahu se spotřebitelem, téměř vytratilo a vývoj v těchto zemích se tak bude nejspíš ubírat tímto směrem i nadále.¹

Dle mého i přes veškeré kontroverze, které směnka vyvolává, se jedná o užitečný nástroj, jehož funkce, zcela jistě dokáží najít uplatnění i v moderní společnosti, když jsem toho názoru, že právo má být realizací maxima možného.

V této práci bych se chtěl zabývat především otázkou, zda a případně v čem jsou směnečné vztahy odlišné od klasických závazkových vztahů. Cílem je tedy ukázat určitá východiska směnečné úpravy a to prostřednictvím konfrontace s běžnými instituty a principy, které ovládají hmotnou i procesní úpravu obou systémů. Dalším cílem práce je následně zodpovědět otázku, zda výše zjištěná specifika mají reálný dopad do sféry směnečného dlužníka, jakožto potenciálně slabšího subjektu a jak se případně takovýmto dopadům bránit resp. jak docílit situace, která by byla při zachování dlužníkově dostatečné bdělosti pro směnečného dlužníka naopak výhodná.

Při svém zkoumání budu samozřejmě vycházet nejenom čistě z pramenů směnečného práva, nýbrž i z pramenů, které mohou směnečné vztahy zásadním způsobem modifikovat, mým cílem je tedy i ukázat, že aniž by došlo k jakékoli novelizaci předpisu, který upravuje

¹ KOTÁSEK, Josef. Některé novinky v úpravě spotřebitelských úvěrů. *Obchodněprávní revue* 4/2010, s. 118 srovnání se směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2008/48/ES ze dne 23. dubna 2008, o smlouvách o spotřebitelském úvěru a o zrušení směrnice Rady 87/102/EHS.

směnečnou problematiku, může i tak podle mého dojít k zásadním změnám ve fungování a chápání směnky, kdy opět prostřednictvím těchto změn, se budu snažit najít další možnosti, jak zvýšit šance směnečných dlužníků v jejich nerovném postavení.

Všeobecným cílem je dále zvýšit právní povědomí o směnce jako takové a to hlavně v oblastech, kde především v minulosti byla směnka nadměrným způsobem zneužívána. Z notné části právě ve smyslu onoho informačního deficitu, který dle mého mohl být oboustranný, ovšem z důvodu jednoznačného upřednostnění jednoho právního subjektu před druhým právě ve směnečných vztazích, mohlo být právo libovolně ohýbáno. A právě toto ohýbání ve spotřebitelské oblasti bohužel soudy i do značné míry prostřednictvím své judikatury aprobovaly. Osobně si myslím, že nebyly v jistých případech, až do recentní doby, kde se i především díky vlivu Ústavního soudu změnil zaužívaný přístup pramenící až hypertrofie směnečné přisnosti, schopny adekvátním způsobem nalézat právo. Soudy se tak v některých věcech vázaly čistě na doslovné znění zákona, aniž by vzaly v potaz i určité obecné interpretační apely v podobě základních zásad soukromého práva, které bezpochyby nalézají uplatnění i ve směnečných vztazích.

2 Pojem směnky

Abychom se mohli zabývat, co je směnečným vztahem, a jak si v tomto druhu právního vztahu stojí směnečný dlužník, musíme se zpočátku především zaměřit na nosič tohoto vztahu, kterým je směnka. Pojem směnky není a nikdy ani nebyl, jak uvádí například Kovařík v našem právním řádu nijak definován.² I zákon č.191/1950 Sb. zákon směnečný a šekový o její definici mlčí, když pouze v § 1 a § 75 upravuje její obligatorní náležitosti. Pokud tedy chceme směnku nějak uchopit, musíme se obrátit do oblasti právní teorie, která si pomáhá pohledem na její funkci, tedy pohledem na její určitou materiální povahu. Publikována je celá řada nejrůznějších definic, z nichž, pokud nechceme sklouznout k těm, které jsou svou povahou až příliš popisné, je možné na směnku pohlížet jako na *listinný cenný papír, do kterého je vtělena abstraktní peněžítá pohledávka*.³

Pro pochopení směnky jako takové, je nutné se na definici podívat blíže. V její první části se dovídáme, že směnka je listinou. Může se to zdát jako samozřejmost, ovšem má to ryze praktické dopady např. § 525 NOZ ve vazbě na zaknihovaný cenný papír⁴, dále § 565 NOZ spolu s § 567 NOZ, kdy je třeba řešit povahu směnky jako listiny, a to především ve vazbě na postup při jejím vymáhání, o čemž bude pojednáno dále. A v neposlední řadě je listina substrátem, do kterého bude promítnut i směnečný projev vůle ve formě podpisu, což je důležité především jako pramen důkazu při znaleckém dokazování.

V další části se hovoří o tom, že směnka je cenným papírem. Tedy stejně jako člověk je nositelem nejrůznějších právních vztahů a tedy bez vazby na člověka by tyto právní vztahy existovat nemohly, stejně tak je směnka cenným papírem, tedy nosičem směnečných vztahů, které jsou do ní jako do cenného papíru ve smyslu § 514 NOZ inkorporovány, a to takovým způsobem, že po vydání směnky nelze právo s ní spojené, žádným způsobem uplatnit ani převést. Opět jednoduchým praktickým příkladem lze demonstrovat důležitost výše uvedeného. Je-li zničena listina, která je smlouvou mezi dvěma subjekty, zaniká tím závazek jako takový? Samozřejmě, že nezaniká, jelikož písemná smlouva je jen zachycením shodného projevu vůle stran na hmotném nosiči, když skutečnými nositeli práv a povinností jsou zde smluvní

² KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka a šek v České republice. 6., přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011. Beckova edice právo a hospodářství, s. 51.

³ CHALUPA, Radim. Zajišťovací směnka. Praha: Linde, 2009, s. 24.

⁴ KOTÁSEK, Josef. Kurs obchodního práva: právo cenných papírů. 5. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnícké učebnice, s. 173.

Tamtéž s. 174. Samozřejmě s výjimkou umoření.

subjekty.⁵ Opačně je tomu v případě cenných papírů, tedy zničením nebo ztrátou cenného papíru již obecně nelze právo vykonat.

Pokud má být některý ze znaků směnky klíčový, pak lze beze sporu konstatovat, že to je abstraktní povaha směnky. Dle Kotáska lze abstraktnost směnky spatřovat ve dvou pohledech. Prvním je skutečnost, že ke vzniku směnečného závazku není potřeba žádná kauza a druhým je skutečnost, která je významná až ve fázi uplatňování práv ze směnky, a tou je fáze dokazování v průběhu soudního řízení, kdy není nutno, aby věřitel tvrdil nebo dokazoval kauzu směnky.⁶ O abstraktnosti jako takové bude podrobněji pojednáno dále.

Dále směnka musí vždy znít na peněžité plnění, nikdy se tedy nemůže stát, že by směnka zněla na plnění nepeněžitého charakteru.⁷ Takovéto znění by bylo v přímém rozporu s náležitostmi směnky ať už dle § 1 ZSŠ nebo § 75 ZSŠ. Na takovou listinu lze ovšem pohlížet, jak Kovařík uvádí, jako na poukázku ve smyslu § 1939 a násl. NOZ, tím spíše když by se dnes na dané právní jednání mohlo užít ustanovení § 575 NOZ o konverzi právního jednání.

Posledním znakem je skutečnost, že směnka není ve své podstatě nic jiného, než pohledávkou. Lze tedy obecně vyjít z ust. § 1721 NOZ, kdy pohledávkou se rozumí právo věřitele požadovat určité plnění od dlužníka (peněžitého charakteru). K této obecné definici pohledávky je nutno přidat i zvláštní ustanovení ZSŠ. Z pohledu směnečného se tedy jedná o právo směnečného věřitele požadovat po směnečném dlužníku v místě a čase směnkou určeném plnění peněžité povahy.

⁵ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka a šek v České republice. 6., přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011. Beckova edice právo a hospodářství, s. 52.

⁶ KOTÁSEK, Josef. Kurs obchodního práva: právo cenných papírů. 5. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice, s. 174.

⁷ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka a šek v České republice. 6., přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011. Beckova edice právo a hospodářství, s. 54.

3 Povaha směnečných vztahů

Směnečné vztahy jsou kvalifikované závazkové vztahy, které jsou specifické směnečnou přísností.⁸ Specifičnost těchto vztahů lze spatřovat v souboru hmotněprávních i procesních norem, kterými se směnečné vztahy od závazkových odlišují. Tyto jednotlivá specifika, kterými se budu zabývat níže, je možné podle Kovaříka zobecnit do určitých čtyř pilířů, kterými se úprava směnečných vztahů vyznačuje.⁹ Těmito pilíři jsou abstraktnost, přímost, nespornost a formálnost.

3.1 Abstraktnost

Jak již bylo konstatováno výše, abstraktnost směnečných vztahů, je jejich specifickým poznávacím atributem. Ke vzniku směnečného závazku tedy není zapotřebí nic jiného, než naplnění formálních náležitostí směnky § 1 ZSŠ a § 75 ZSŠ s uvedením listiny do oběhu ve smyslu ust. § 520 odst. 1 NOZ.¹⁰ V okamžiku, kdy z tohoto pohledu dojde k perfekci, kdy je tedy poslední z náležitostí na listinu vyplněna a směnka se stanoveným způsobem stane majetkem prvního nabyvatele, vzniká platná směnka a závazek mezi směnečným dlužníkem, například výstavcem a směnečným věřitelem, majitelem směnky. Ničeho dalšího třeba není.

Tato naprostá odpoutanost od kauzy, kdy kauzu je nutno chápat jako hospodářský důvod, hospodářský cíl, pro který vznikl závazek¹¹, který nám dává odpověď na otázku, proč se strany zavázaly, proč na sebe strany vzaly významné hospodářské riziko, je v našem právním prostředí těžko představitelná a jak uvádí Melzer v obecných závazkových vztazích postihována neplatností. Jelikož takovéto právní jednání není přezkoumatelné, tedy klidně se může stát, že může krýt jednání, které je v rozporu s dobrými mravy nebo se zákonem.¹² Uvedené Melzer označuje jako materiálně abstraktní smlouvy, kdy kauza jako taková mezi stranami z obsahu smlouvy zřejmá není a ve smyslu §1791 odst. 1 NOZ ji ani věřitel prokázat nechce nebo nemůže, ať už z důvodu, že žádná neexistuje, nebo protože kdyby v řízení před soudem prokázal kauzu, která jak uvádí Melzer, by například byla v rozporu se zákonem nebo dobrými mravy, bude následkem neplatnost takovéto smlouvy. Z toho důvodu tedy není

⁸ ADAM, Jaroslav. Směnečné obohacení. Právní rozhledy 17/2005, s. 622.

⁹ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka a šek v České republice. 6., přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011. Beckova edice právo a hospodářství, s. 54. Shodně i rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27.2.2014, sp.zn. 29 Cdo 1363/2011.

¹⁰ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka jako zajištění. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckova edice právo a hospodářství, s. 6.

¹¹ HULMÁK, Milan. Uzavírání smluv v civilním právu. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckova edice právní instituty, s. 8.

¹² MELZER, Filip. Záruční smlouva v českém právu [online]. pravni prostor.cz, 7. září 2017 [cit. 10. února 2019]. Dostupné na <<https://www.pravni-prostor.cz/clanky/obcanske-pravo/zarucni-smlouva-v-ceskem-pravu>>.

přípustné takovému jednání poskytovat právní ochranu. Teoretickým příkladem by bylo jen strohé tvrzení žalobce před soudem, aby mu žalovaný zaplatil částku 100.000,-Kč, protože žalovaný podepsal smlouvu, ve které by bylo uvedeno jen: Já A zaplatím do 1.1.2019 B 100.000,-Kč a podpisy stran. Za této situace by věřitel musel proto, aby byl s uplatněním svého subjektivního práva úspěšný, postupovat podle ust. § 1791 odst. 1 NOZ, tedy kauzu prokázat.¹³

Opačným příkladem je formálně abstraktní smlouva, kdy opět není z textu smlouvy kauza seznatelná, stejně jako v předchozím případě existuje, ale věřitel ji ve smyslu § 1791 odst. 1 NOZ je schopen při uplatňování práva před soudem prokázat.¹⁴ Příkladem by bylo tvrzení žalobce před soudem, aby mu žalovaný zaplatil částku 100.000,-Kč, protože žalovaný podepsal smlouvu, ve které by bylo stejně jako v přechodném případě uvedeno jen: Já A zaplatím B do 1.1.2019 částku 100.000,-Kč a podpisy stran. Ale na rozdíl od případu minulého, zde žalobce dokáže, že těch 100.000,-Kč před rokem zapůjčil žalovanému a žalovaný se mu je po roce zavázal vrátit.

Pokud existuje závazek a tedy máme na jedné straně právo domáhat se plnění a na druhé straně naopak povinnost toto plnění poskytnout, je vždy nutné položit si otázku proč tomu tak je. Ohlédneme-li se do nedaleké minulosti, pak například Krčmář ve svém pojednání taktéž uvádí, že obligační smlouvy jsou nutně smlouvami kauzálními.¹⁵ Stejně tak ve své publikaci uváděl situaci, kdy strany mezi sebou uzavřou abstraktní smlouvu, kdy jak už bylo uvedeno, strany mohou odloučit kauzu od smlouvy, resp. smlouvu formulovat tak, že kauza nebude ze smlouvy jako zřejmá. Budeme-li uvedené brát jako východisko poté se Krčmář zabývá dvěma názorovými proudy, z nichž samozřejmě i v té době převažující se nám stal inspirací pro úpravu de lege lata ve smyslu dnešního §1791 odst. 1 NOZ.¹⁶ Zajímavým pro směnečné závazky je ovšem pohled druhý. Zajímavý v tom, že obsahuje jistou paralelu při vymáhání směnečných závazků. Tento názorový proud tvrdil následující: Jestliže byla uzavřena smlouva abstraktní,

¹³ HULMÁK, Milan. Občanský zákoník V: závazkové právo: obecná část (§ 1721-2054) : komentář. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře, s. 301. K §1791 odst. 1 věta za středníkem NOZ je třeba doslovné znění brát tak, že důvodem závazku se myslí kauza závazku, nikoli právní důvod závazku. Více k tomuto např. HULMÁK, Milan. Uzavírání smluv v civilním právu. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckova edice právní instituty, s. 8-10.

¹⁴ MELZER, Filip. Záruční smlouva v českém právu [online]. [pravniprostor.cz](https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/zarucni-smlouva-v-ceskem-pravu), 7. září 2017 [cit. 10. února 2019]. Dostupné na <<https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/zarucni-smlouva-v-ceskem-pravu>>. A jak dovozuje Melzer, neškodí ani, když je kauza sjednána mezi stranami ústně v případech, kdy je vyžadována forma přísnější. Tedy když kauza není vyjádřena v oné přísnější formě.

¹⁵ KRČMÁŘ, Jan, SPÁČIL, Jiří, ed. Právo občanské. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Klasická právnická díla (Wolters Kluwer ČR), s. 12. K tomu rozlišení například Hulmák nachází nedostatek kauzy při absenci vážnosti vůle. HULMÁK, Milan. Uzavírání smluv v civilním právu. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckova edice právní instituty, s. 10.

¹⁶ HULMÁK, Milan. Občanský zákoník V: závazkové právo: obecná část (§ 1721-2054) : komentář. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře, s. 300. V OZO totiž podobné ustanovení chybělo.

rozuměj, kauza nebyla ze smlouvy znatelná, poté stačilo žalobci pouze tvrdit a prokázat, že mezi stranami došlo při uzavření smlouvy abstraktní ke konsenzu, a dále bylo na žalovaném, aby dokázal, že kauza, která byla za uzavřením abstraktní smlouvy, není hodna právní ochrany.¹⁷ V uvedeném je tedy vidět přirozený vývoj, který stál za dnešní formulací §1791 odst. 2 NOZ, kdy toto pravidlo by se ovšem užilo i na závazky obecné a nebylo by jako dnes vyhrazeno jen pro závazky z cenných papírů. Podobnost jak už jsem říkal je se směnečnými vztahy zcela nepochybná. Tedy směnečnému věřiteli stačí soudu předložit originál směnky, ze kterého je zřejmá skutečnost, že zde směnečný závazek existuje¹⁸, a následně je na směnečném dlužníku, aby tvrdil a prokazoval, že směnka je zde například jenom prostředkem, který by kryl případné nepoctivé jednání. Lze uzavřít, že tento druhý alternativní přístup se do právní praxe v oblasti obecných závazkových vztahů neprosadil, a to nejspíše právě z důvodu rizika možného zneužití. Pro směnečné vztahy a obecně pro závazky z cenných papírů je však tento postup plně v souladu s ust. § 1791 odst. 2 NOZ právě z důvodu jejich abstraktní povahy.

Koncept kauzality právního jednání je v určitém smyslu vlastní i směnkám a to zprostředkovaně. „Právní vztahy, které jsou bezprostředním vyjádřením tohoto hospodářského, resp. společenského důvodu, účelu a cíle směnky bývají v literatuře označovány jako příčinný závazkový vztah či primární pohledávka“.¹⁹ V drtivé většině tedy samozřejmě i směnečné závazky mají svoji kauzu, tedy lze u nich dostat odpověď na otázku, proč byly vydány, uvedené je možné aplikovat u směnek všech funkcí, tedy pro soluto, pro solvendo i pro zajišťovací směnky, protože všechny byly vydány za nějakým účelem. Jinými slovy na počátku života většiny směnek je nutno konstatovat, že směnka má svůj určitý hospodářský důvod. Tento důvod, tedy tuto kauzu je nutné dle Kovaříka hledat v obsahu směnečné smlouvy.²⁰ Uvedené platí tím spíše, když je směnečná smlouva často součástí smlouvy kauzální například u zajišťovacích směnek.²¹ Samozřejmě se vyskytují i případy, kdy směnečná smlouva existuje samostatně, tedy strany spolu uzavřou zvlášť smlouvu o zápůjčce a zvlášť smlouvu o placení prostřednictvím směnky. Naopak ze směnky kauza jako taková neplyne. V případném sporu při vymáhání směnečné sumy, pokud chce mít směnečný dlužník úspěch, musí prokázat, že k určité

¹⁷ KRČMÁŘ, Jan, SPÁČIL, Jiří, ed. Právo občanské. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Klasická právnická díla (Wolters Kluwer ČR) s. 12.

¹⁸ DERKA, Ladislav. Typické procesní chyby účastníků ve sporech o zaplacení směnky. Bulletin advokacie 12/2007, s. 25. Poukazuje na typickou chybu žalobce, kdy vědom si toho, že je obecně povinen žalobu řádně odůvodnit, uvede i kauzu směnky, čímž může způsobit neúspěch ve sporu.

¹⁹KOTÁSEK, Josef. Směnka a její kauza. Právní rozhledy 12/1997, s. 615.

²⁰ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka jako zajištění. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckova edice právo a hospodářství, s. 9.

²¹ CHALUPA, Radim. Zajišťovací směnka. Praha: Linde, 2009, s. 36.

směnce patří určitá směnečná smlouva (případně i určitý mimo směnečný vztah), která je nositelem hospodářského důvodu jejího vydání. Protože jak jsem již uváděl, směnečnému věřiteli svědčí § 1791 odst. 2 NOZ.

Shrneme-li si výše uvedené, pak kauza je spojena se směnečnou smlouvou. Kauza jako taková není součástí směnky, není vyjádřena na směnce²², existuje pouze vedle směnečného vztahu spojená se směnečnou smlouvou, což je ona specifická směnečná úprava. Aby to ovšem nebylo tak jednoduché, i během života směnky pravidelně nastávají situace, kdy se kauza, jejímž nosičem je směnečná smlouva, oddělí od směnečného vztahu, jejímž nosičem je směnka.

Asi nejočividnějším příkladem bude nastíněná situace u zajišťovacích směnek, které byly vydány za účelem, aby podle ujednání stran zajišťovaly splnění určitého kauzálního závazku. A potřebuje peníze, proto uzavře s B smlouvu o zápůjčce na částku 100.000,-Kč. Za účelem zajištění splnění povinnosti si B na A vyžádá vydání směnky znějící na částku 100.000,-Kč. B následně tuto směnku převede indosací na C, aniž by C o příčinném vztahu mezi A a B cokoli tušil. Tímto krokem se směnka jakoby oprostila vůči C od své kauzy, od účelu, za kterým byla emitována. C při vymáhání směnečné pohledávky nemusí kauzu prokazovat a A se vůči C neubrání námitkou, že uvedená směnka je vlastně směnkou zajišťovací kvůli § 17 ZSŠ. Tuto situaci nazývá Chalupa vystupňováním abstraktnosti směnečné pohledávky.²³ Kdežto Kovařík pojednává “jen o převodním účinku indosamentu“²⁴ Nastíněné bude dále v práci rozvedeno v kapitole směnečných převodů.

Existuje ovšem i skupina směnek, kterým se říká směnky plané, které kauzu od počátku postrádají nebo ji v průběhu trvání směnečného vztahu ztratí.²⁵ Kovařík o takových směnkách doslova uvádí, že je to *směnka, která nemá vůbec žádný rozumný důvod, ale formálně vyhovuje předpisům ZSŠ*.²⁶ Dále bude planou směnkou podle Kovaříka nejspíše směnka, která byla vystavena za nějakým nepřipustným, neplatným, zakázaným účelem.²⁷ Na tuto skutečnost je třeba nahlížet zpětně, tedy od vystavení. Pokud je tedy následně mimo směnečná smlouva a v souvislosti s ní i směnečná smlouva prohlášena za neplatnou, je nutné na směnku, která byla se směnečnou smlouvou spojena, pohlížet jako na planou. Pokud je tedy směnka užita k tomu,

²² KOTÁSEK, Josef. Směnka a její kauza. Právní rozhledy 12/1997, s. 615. Lze se ovšem setkat s hodnotovou doložkou.

²³ CHALUPA, Radim. Zajišťovací směnka. Praha: Linde, 2009. s 42.

²⁴ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka a šek v České republice. 6., přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011. Beckova edice právo a hospodářství, s 142.

²⁵ Například plynutím času. KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka jako zajištění. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckova edice právo a hospodářství, s. 49.

²⁶ Tamtéž s. 9.

²⁷ Tamtéž, s. 11.

aby kryla například lichvu, je kauzální smlouva, nejčastěji asi úvěrová nebo zápůjčka a stejně tak i smlouva směnečná neplatná *ex tunc*.²⁸ Jestliže má být tento přístup k planým směnkám úplný, pak by bylo nutno připustit, že vystavit směnku za nepřipustným nebo zakázaným účelem není platnou kauzou.

Kotásek na druhé straně pohlíží na plané směnky jako na nepoctivý prostředek k financování, proto také plané směnky označuje za směnky “finanční“, za kterými nestojí skutečný pohyb hodnot, a *kteřé byly vystaveny jen za účelem získání finančních prostředků prostřednictvím směnečného eskontu*.²⁹ V tomto pojetí opět, jestliže máme připustit výše uvedené, je třeba znovu konstatovat, že platnou kauzou není snaha obohatit se nepoctivým jednáním.

Dle mého názoru nelze však za planou považovat směnku, která se pouze dočasně odpoutá od své kauzy převodem, protože není vyloučeno, že by se mohla dalším popř. zpětným indosamentem dostat zpět do rukou věřitele, který bude mít se směnečným dlužníkem mimo směnečný vztah. Stejně tak by bylo nutno připustit skutečnost, že by směnka byla planou, jen vůči některým směnečným dlužníkům, kdy výstavce by mohl z kauzálního vztahu namítat například, že vztah, který směnka zajišťovala, zanikl splněním a v jejím důsledku by se ubránil i závazku ze směnky, a na druhé straně by byl aval, kterému by kauzální obrana byla odepřena, což by znamenalo nutnost připustit existenci jen určitých “poloplaných“ směnek a to by nemělo moc dobré opodstatnění, tím spíše, když se tomuto lze vyhnout právě tím, že směnka jako směnka planá je jen tou, která je již bez platné kauzy vystavena, případně později je kauza jejího vzniku prohlášena za neplatnou ale s účinky *ex tunc*, nebo ji později definitivně ztratí, tedy budeme na ni nazírat určitým statusovým pohledem. Není ovšem vyloučeno, že by směnka, i planá, nemohla v průběhu své existence kauzu dodatečně získat. Například tím, že směnečný věřitel se se směnečným dlužníkem dohodne, že směnku využije jen v případě, kdy směnečný dlužník nebude řádně a včas plnit novou kauzální pohledávku.³⁰

Posledním výmluvným příkladem abstraktní povahy směnečných vztahů je prvotní vyloučení námitek.³¹ Závisí na pochopení relativních vztahů, které váží jednotlivé zavázané

²⁸ Což ale není platností směnky na škodu. Pouze dlužník ze zajištěného vztahu se může bránit pomocí kauzálních námitek.

²⁹ KOTÁSEK, Josef. Směnka a její kauza. Právní rozhledy 12/1997, s. 615 K tomu více SVOBODOVÁ, Věra. Směnka: Průvodce po slastech a strastech uživatele směnky. Brno: Econ, 1994, s. 161-168.

³⁰ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka jako zajištění. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckova edice právo a hospodářství, s. 11.

³¹ KOTÁSEK, Josef. Indosace směnky a vyloučení námitek směnečného dlužníka. Časopis pro právní vědu a praxi. 2000, č. 3, s. 343. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/8537>.

osoby na směnce, kdy každá z těchto osob je stejně tak účastna uzavřené směnečné smlouvy. Jinými slovy to za jakých podmínek uzavřel směnečnou smlouvu jeden ze směnečných dlužníků, nemůže být použito jiným směnečným dlužníkem na jeho obranu. Uvedené bude dopadat nejviditelněji na avala a akceptanta. Pokud je tedy aval žalován ze směnky a zároveň ví, že například výstavce již směnkou zajišťovaný kauzální vztah zaplatil, nemůže tuto námitku uplatnit, protože mu nenáleží. Ten, kdo je žalován ze směnky, nemůže činit jejímu majiteli námitky, které se zakládají na jeho (majitelových) vlastních vztazích k výstavci nebo dřívějším majitelům.³² Z tohoto důvodu je postavení těchto směnečných dlužníků o to nebezpečnější.

3.2 Přímost

To, že jsou směnečné vztahy přímými, souvisí ve velké míře s jejich abstraktní podstatou a s daností směnky jako cenného papíru. Asi nejlépe se tato zásada dá shrnout do zásady *quod non est in cambio, non est in mundo*³³ Přímostí je tedy v určeném směnečném kontextu nutno rozumět skutečnost, že nabyvatel směnky vidí pouze a jen to, co je na směnce napsáno. Jinými slovy většinou nemá ponětí o okolních skutečnostech, které ze směnky přímo nevyplývají. Ono je to logické, v ideálním světě směnečného práva by věřitel nikdy nebyl vázán vztahy, existujícími mimo směnečný text, jelikož tyto vztahy by omezovaly věřitele v dispozici se směnkou, což když se budeme striktně držet funkce směnky jako oběživa, je pro směnku vlastnost zásadní, pokud má tedy své funkci v plné míře dostát. Samozřejmě tento absolutní přístup je v důsledku společenské nutnosti v mnoha ohledech relativizován, kdy i mimo směnečné vztahy mají tedy určitý zprostředkovaný vliv na věřitele ze směnečného vztahu, tedy majitele směnky. A to ať už se jedná o jeho kauzální vztah například s výstavcem směnky jako směnečným dlužníkem, nebo i vztah nového nabyvatele směnky k tomuto dlužníku. Jak ale Kovařík uvádí tyto jiné vztahy, které mají na majitele směnky vliv, nejsou vztahy směnečné povahy, které mimo vlastní text směnky nemohou existovat.³⁴ Jedná se tedy o klasické vztahy závazkové. Toto rozdělení má opět ryze praktické dopady, a to kupříkladu ve spojení s § 17 ZSŠ.

³² Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 5.8.2003, sp.zn. 29 Odo 896/2002-155.

³³ KOTÁSEK, Josef. Indosace směnky a vyloučení námitek směnečného dlužníka. Časopis pro právní vědu a praxi. 2000, č. 3, s. 342. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/8537>

³⁴ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka a šek v České republice. 6., přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011. Beckova edice právo a hospodářství, s. 56.

3.3 Nespornost

Směnečné vztahy byly již od počátku své existence konstruovány jako vztahy nesporné. Nejznatelněji je řečené možno demonstrovat historickým pozadím, ve kterém směnka vznikla. Kotásek uvádí příklad kupce, který cestuje mezi vzdálenými městy. Pro kupce bylo v dřívějších dobách velice nebezpečné cestovat s větším finančním obnosem, protože cesty nebyly vždy bezpečné, a právě za těchto okolností vznikla směnka. Kupec ve svém městě složil finanční obnos bance a ta mu výměnou za to vystavila směnku, kterou se buď zavazovala (své pobočce), anebo přikazovala svému obchodnímu partnerovi, zaplatit kupci v městě určenou částku peněz.³⁵ Kupec měl mít tedy od počátku jistotu, že "své" peníze dostane zpět. Na žádné větší spory ohledně oprávněnosti zaplatit určitou částku nebylo místa. Proto ideálně majitel nemusí při překládání směnky k placení dokazovat nic jiného, než že je jejím vlastníkem. Je tedy na dlužníkovi, aby se případně před soudem aktivně námitkami bránil a tvrdil a dokazoval, že tu žádná platební povinnost neexistuje.

3.4 Formálnost

V právním řádu existují určité oblasti úpravy, které jsou formálnějšího charakteru než jiné. Obecně se tato formálnost dá vyzorovat a názorně demonstrovat na příkladu právního dualismu, kdy právo veřejné je například daleko více svázáno normami kogentního charakteru s minimem místa pro realizaci autonomie vůle. Ačkoli je tedy směnečné právo bezesporu právem soukromým, platí zde přísná formálnost s minimem výjimek, které by daly průchod smluvní volnosti stran a s velkým důrazem na případnou neplatnost právního jednání. Asi nejviditelnějším příkladem směnečného formalismu je naplnění náležitostí dle § 1 ZSŠ a § 75 ZSŠ, kdy je nutno konstatovat, že jakékoli odchýlení se, je sankcionováno neplatností směnky. Tedy buď jsou náležitosti splněny bezvadně a jedná se o platnou směnku nebo se o směnku nejedná vůbec. K přístupu posuzování směnečných náležitostí, měla a doposud má velké slovo především judikatura, kdy je možné připomenout například "rámečkovou kauzu" dle rozsudku NS ze dne 17. srpna 2011, sp. zn. 29 Cdo 722/2010 nebo otázku bezpodmínečného příkazu zaplatit dle rozsudku NS ze dne 27. září 2011, sp. zn. 29 Cdo 802/2010 a mnohé další.

³⁵ KOTÁSEK, Josef. Kurs obchodního práva: právo cenných papírů. 5. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice, s. 163.

4 Specifika směnečných vztahů v hmotně právní a procesně právní rovině

Jak již bylo výše naznačeno ony čtyři pilíře, které jsou zobecněním rozdílů mezi směnečnými vztahy a vztahy závazkovými se projevují v celé řadě konkrétních hmotně právních i procesně právních normách, kdy na některá tato specifika bych rád upozornil.

4.1 Směnečná způsobilost

To, že je charakteristickým rysem směnečných vztahů jejich abstraktnost, se projevuje i ve zvýšených požadavcích na osoby směnečných dlužníků. Je nutné v tomto ohledu připustit, že směnečné závazky jsou určitou nadstavbou závazků obecných, což lze deklarovat i na pasivní směnečné způsobilosti, tedy na způsobilosti se směnečně zavazovat.

Když vyjdeme z Čl. III. § 1 ZSŠ, zjistíme, že „*Směnečně nebo šekově se může zavazovat každý, kdo je způsobilý vlastními úkony se zavazovat*“. U nezletilých je tato způsobilost upravena § 31 NOZ, tedy je závislá na vývoji rozumové a volní vyspělosti daného jedince. Směnečná praxe je toho názoru, že přiznat pasivní směnečnou způsobilost nezletilci, který ještě nedovršil procesu nabývání rozumové a volní vyspělosti, tedy nenabyl plné svéprávnosti a je jedno jakým způsobem, pravidelně samozřejmě dosažením zletilosti, nelze.³⁶ A to právě s ohledem na specifické atributy směnky. Z čehož logicky dále dovozuje, kdykoli je člověk omezován na svéprávnosti, je žádoucí ho omezit primárně ve způsobilosti se směnečně zavazovat.³⁷ Směnečné vztahy je tedy možné považovat za vztahy kvalifikovanější povahy oproti běžným závazkovým vztahům, které svou povahou směřují k udržení rovného vztahu mezi právy a povinnostmi obou zavázaných stran.

4.2 Nepravá akcesorita a subsidiarita

Úzce souvisí se zajišťovací směnkou, když je přirozenou reakcí na střet abstraktnosti směnky jako cenného papíru s akcesorickou povahou, kterážto je naopak charakteristickým rysem zajišťovacích institutů.

Akcesorita jako existenciální a funkční závislost na zajišťovaném závazku znamená, že nemůže vzniknout zajišťovací vztah, pokud nevznikl vztah zajišťovaný a naopak, pokud zanikl

³⁶ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka a šek v České republice. 6., přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011. Beckova edice právo a hospodářství, s 27-28. Taktéž VÁCHA, Přemysl. Některé otázky práva směnečného. Vyd. Praha: VŠEHRD, 1993, s. 12.

³⁷ KOVAŘÍK, Zdeněk. Zákon směnečný a šekový: komentář. 6., dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2014. Beckova edice komentované zákony, s. 357.

zajišťovaný vztah, musí v návaznosti na to zaniknout i zajišťující vztah.³⁸ Uvedené na směnky ovšem aplikovatelné není, směnka si žije v důsledku abstraktnosti vlastním životem, což může být pro směnečného dlužníka obzvláště nebezpečné především v situaci, kdy zajišťovaná pohledávka zanikne splněním.³⁹ Rozdíly z toho vyplývající jsou znatelné i v otázce převodů zajištěných pohledávek, kdy § 1880 odst. 1 NOZ nebude aplikovatelný na zajištění smenkou a stejně tak i zajišťovací směnka je volně převoditelná. Rozdíly jsou zřejmé i ve splatnosti, kdy opět směnka je splatná zásadně nezávisle na splatnosti zajišťované pohledávky, což může především směnečnému věřiteli přivodit nejednu komplikaci.⁴⁰

Není pochyb o tom, že zajišťovací směnky mají určitou specifickou povahu, která se vyznačuje nedostatkem závislosti na jiných vztazích. Tato nezávislost ovšem není bezbřehá, když i do ní existují určité průniky, které jsou pro směnečného dlužníka podstatné většinou až v případném soudním řízení, když mu poskytují možnost namítat určitý exces ze strany směnečného věřitele. Tak například směnečnému dlužníku náleží námitka předčasného uplatnění práva ze směnky v případě, kdy se směnečný věřitel rozhodne vymáhat směnečnou sumu před tím, než se stane splatnou i zajišťovaná pohledávka.⁴¹ A stejně tak možná námitka neexistence zajištěné pohledávky je dalším důkazem toho, že zajišťovací směnka není úplně neakcesorickou.⁴² Podobně je to s i otázkou subsidiarity. Kdy opět subsidiarita může být vnímána jako vlastnost zajišťovacího vztahu, která spočívá v tom, že zajišťující závazek lze uplatnit až poté, když nebyla uspokojena zajištěná pohledávka.⁴³ Směnka tedy může být uplatněna bez ohledu na zajišťovaný vztah viz. výše uvedená námitka předčasného uplatnění práva ze směnky.

Nejvyšší soud ČR k tomu v rozsudku ze dne 28. 8. 2008, sp. zn. 29 Odo 1446/2006, kde se zabýval, mimo jiné srovnáním zajišťovacích institutů z pohledu zajišťovací směnky trefně konstatoval, že zajišťovací směnka je prostředek zajištění, nikoli zajišťovacím závazkem.⁴⁴

³⁸ HULMÁK, Milan. Občanský zákoník V: závazkové právo: obecná část (§ 1721-2054) : komentář. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře, s. 304-305.

³⁹ CHALUPA, Radim. Zajišťovací směnka. Praha: Linde, 2009, s. 50.

⁴⁰ Například při použití vistasměnky.

⁴¹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 1. března 2006, sp. zn. 29 Odo 280/2005.

⁴² CHALUPA, Radim. Zajišťovací směnka. Praha: Linde, 2009, s. 49.

⁴³ Tamtéž, s. 48.

⁴⁴ Prvním viditelnějším zastáncem neakcesority byl Vrchní soud v Praze, rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 12. 5. 1998, sp. zn. 5 Cmo 14/97 pak NS.

4.3 Odpovědnost oproti ručení

Odlišná povaha směnečných oproti závazkovým vztahům je dále zřejmá v situaci, kdy dojde k převodu směnky na další osobu. Konkrétně se musí jednat o převod směnky vydané ve formě na řad, tedy za pomoci indosace⁴⁵. Indosant totiž odpovídá indosatáři ve smyslu § 15 odst. 1 ZSŠ za přijetí a zaplacení směnky, kdežto při postoupení pohledávky odpovídá postupitel postupníkovi ve smyslu § 1885 odst. 1 NOZ, kde je znatelná subsidiární povaha závazku.⁴⁶ Nutno dodat, že indosant odpovídá, i když mezi indosantem a indosatářem nebyla sjednána žádná úplata, na druhé straně uvedené neplatí a v případě bezúplatného převodu přichází v úvahu odpovědnost dle § 2065 NOZ.

Jak uvádí Kovařík: „*Je přece podstatný rozdíl mezi obecným ručením, to jest akcesorickým a subsidiárním obecným zajišťovacím závazkem, kde ručitel má četné možnosti obrany na straně jedné a abstraktním a nesporným závazkem směnečným na straně druhé.*“⁴⁷ S řečeným nelze než souhlasit. Indosant se svým podpisem na směnce stal jedním ze směnečných dlužníků se všemi následky. Mimo ty zřejmé a v práci uvedené lze upozornit i na skutečnost, že indosant oproti ručiteli odpovídá všem stávajícím a i budoucím majitelům směnky, jinými slovy jestliže bude směnka opětovně indosována na dalšího indosatáře, tak ten může postupovat tak, že bude vymáhat směnečnou sumu právě po něm. Dalo by se říci, že riziko je přímo úměrné bonitě indosanta. Na druhé straně postupitel odpovídá pouze svému postupníkovi, žádný přímý odpovědností vztah mezi následujícími vlastníky pohledávky nevzniká.

4.4 Způsob nabytí vlastnického práva

Dalším podstatným rozdílem mezi závazkovými vztahy a vztahy směnečně právními představuje způsob jejich nabývání, resp. způsob nabytí vlastnického práva k pohledávce a způsob nabytí vlastnického práva ke směnce, do které jsou práva inkorporována, není totožný, a to ani co do okamžiku jejich nabytí.

Obecně se vlastnické právo k pohledávce jako věci určené jednotlivě ve smyslu § 489 NOZ nabývá dle § 1099 NOZ již smlouvou k okamžiku její účinnosti, v plné míře se tedy

⁴⁵ Více v kapitole věnované převodům směnek

⁴⁶ Ve spojení s § 2021 NOZ obecně nastupuje věřitel na ručitele subsidiárně tedy až když: „nesplnil-li dlužník v přiměřené lhůtě dluh, ač jej k tomu věřitel v písemné formě vyzval.“ DOBEŠ, Matěj. Souběžné a postupné vymáhání směnečné a směnkou zajištěné pohledávky. Právní rozhledy 19/2017, s. 674.

⁴⁷ KOVAŘÍK, Zdeněk. Vybrané otázky převodů směnek. Evropské právo 10/2002, s. 40.

uplatňuje zásada konsenzuální.⁴⁸ Oproti tomu § 1103 NOZ upravuje způsob nabytí vlastnického práva k cennému papíru, pro účely směnky se samozřejmě uplatní pouze odst. 2 a odst. 3. Pro směnku, je tedy důležitá skutečnost, v jaké formě byla vydána. Jestliže se jedná o směnku vystavenou na řad, převod vlastnického práva se skládá ze tří kroků. Smlouva o převodu směnky, indosace směnky a nakonec předání směnky. Pokud byla ale vydána ve formě na jméno, poté je nová koncepce sporná. Dle § 1103 odst. 3 NOZ postačuje k účinnému převodu pouze smlouva o převodu směnky, otázkou je ovšem, zda tomu tak opravdu je i s ohledem na důvodovou zprávu k předmětnému ustanovení. Ačkoli se tedy zdá jazykově ustanovení nesporné, je v přímém rozporu se základní definicí cenného papíru dle § 514 NOZ. Podle Kotáska se zde nabízí hned několik možných přístupů k nastalému stavu.⁴⁹ Jak ale uvádí komentář, důvod nastíněného problému je spíše v zákonodárcově nedůslednosti.⁵⁰ Proto jsem toho názoru, že by mělo ustanovení o převodu směnky na jméno ustoupit obecné definici cenného papíru, tedy vyžadovat tradici i v tomto případě. Stejný názor snad zastane i směnečná praxe.

Nabytí vlastnického práva ke směnce se tedy nutně skládá z více kroků, jejichž pravidelnou součástí bude vždy tradice, kterou se realizuje již samotný převod vlastnického práva. V právu směnečném se tedy v tomto pojetí zachovalo tradiční dělení na titul a modus, kdy titulem se rozumí právní důvod, kterým se strany zavázaly k převodu vlastnického práva a modus už existuje jako samotná realizace tohoto závazku.⁵¹

4.5 Způsob vymáhání směnky

Majitel směnky jako směnečný věřitel má v zásadě dva způsoby, kterými se může domoci exekučního titulu při vymáhání směnečné sumy. Jestliže dlužník v místě a čase na směnce uvedené nesplní svou povinnost a věřitel uskuteční všechny případné zachovávací úkony a postupuje zákonem aprobovaným způsobem, může vymáhat směnečnou sumu libovolně po dlužnících přímých i nepřímých. K tomu mu zákon dává především institut směnečného platebního rozkazu v § 175 OSŘ, tedy možnost využít zkráceného rozkazního řízení, anebo se může domáhat přiznání práva v rámci klasického nalézacího řízení.

⁴⁸ SPÁČIL, Jiří. Občanský zákoník III: věcná práva (§ 976-1474) : komentář. Praha: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře, s. 330-335. nebo KOTÁSEK, Josef. Cenný papír v § 514 NOBčZ - správná definice v nesprávném kontextu? Obchodněprávní revue 9/2013, s. 256.

⁴⁹ KOTÁSEK, Josef. Cenný papír v § 514 NOBčZ - správná definice v nesprávném kontextu? Obchodněprávní revue 9/2013, s. 256.

⁵⁰ Tamtéž, s. 346.

⁵¹ SPÁČIL, Jiří. Občanský zákoník III: věcná práva (§ 976-1474) : komentář. Praha: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře, s. 332.

Směnečný platební rozkaz, jakožto procesní cesta, která respektuje hmotně právní specifika směnečné úpravy, může být pro směnečného věřitele výhodnější z několika hledisek, jednak kvůli zvláštní úpravě koncentrace, která je vázaná striktní 15 denní lhůtou k podání námitek⁵² nebo možností doručení směnečného platebního rozkazu i do zahraniční, ale zásadní je skutečnost, že se směnečnému věřiteli dostane do rukou vykonatelný titul v nesporně kratší době.⁵³ Je ale důležité si uvědomit, že striktní námitková lhůta působí oboustranně, tedy i pro věřitele, navíc vydání směnečného platebního rozkazu je nutné soudu navrhnout, jedná se tedy o jeho dispoziční oprávnění.⁵⁴

K uplatnění práva před soudem musí věřitel svůj směnečný nárok doložit originálem směnky⁵⁵, případně i dalšími listinami (postupnými smlouvami, protestními listinami atd.). Žalobce nemusí v žalobním tvrzení tvrdit nic víc, než co vyplývá ze směnky, což je pro směnečného dlužníka častým nebezpečím, nemusí tedy uvádět ani to, že směnka byla vydána jako zajišťovací, může dokonce soudu zaslat i zatím nevyplněnou blankosměnku, jestliže pomocí zákonných domněnek bude platit za směnku apod.⁵⁶

Soudce následně v souladu s principem materiální směnečné přísnosti⁵⁷ pouze zkoumá, zda předložená listina je směnkou, tedy pokud netrpí vadami, které by znamenaly, že se o směnku vůbec nejedná. A podle výsledku zkoumání buď vydá směnečný platební rozkaz anebo nařídí jednání. Skutečnost, že bylo ve věci rozhodnuto směnečným platebním rozkazem, ale nevylučuje možnost žalovaného se domáhat neplatnosti směnky z důvodu absence podstatných náležitostí, tedy skutečnost, že soud během posuzování směnky žádnou vadu nenašel, neznamená, že nakonec směnečný rozkaz nebude zrušen právě z tohoto důvodu.

4.6 Důkazní břemeno

Jak již bylo naznačeno výše, kvůli povaze směnky a jejím vlastnostem je důkazní břemeno v případném sporu, tedy procesní odpovědnost za výsledek sporu, převážně na straně směnečného dlužníka. Žalobci prakticky postačí prokázat skutečnost, že je majitelem směnky,

⁵² Oproti dříve 3 denní lhůtě, kterou zrušil Ústavní soud svým náležením ze dne 16. 10. 2012, sp. zn. Pl. ÚS 16/12. I tak je ovšem kvůli striktní koncentraci především žalovaným namítáno, co možná nejvíce skutečností, které staví na svou obranu. Uvedené je typickým příkladem eventuální zásady.

⁵³ SVOBODA, Karel a kol. Občanský soudní řád: komentář. V Praze: C.H. Beck, 2013. Beckova edice komentované zákony, s. 605.

⁵⁴ LAVICKÝ, Petr. Civilní proces. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Praktický komentář, s. 861.

⁵⁵ Což je plně v souladu s povahou cenného papíru, do kterého jsou určitá práva inkorporována, a mimo jiné se jedná i o jeden z hlavních důvodů proč je rozumné zachovat tradici při nabývání vlastnického práva ke směnce.

⁵⁶ JIRSA, Jaromír. Občanské soudní řízení: soudcovský komentář : podle stavu k 1.2.2016. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer, s. 566. Postup je opět plně v souladu s § 1791 odst. 2 NOZ.

⁵⁷ Tamtéž, s. 561.

tedy svoji aktivní věcnou legitimaci, což nejčastěji vyplývá ze směnky samotné a následně je pomyslný míč na straně žalovaného. Žalobce tedy již prakticky tím, že splní svou povinnost předpokládanou v § 175 OSŘ, předložení originálu směnky a případné další listiny, splní své důkazní břemeno.⁵⁸

Do tohoto statusu quo přinesl změnu rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 12. 2009, sp. zn. 29 Cdo 3478/2007, který se vyjádřil k důkaznímu břemenu při prokazování pravosti podpisu směnečného dlužníka a fakticky ho obrátil. Tzn. za situace, kdy směnečný dlužník v odůvodněné námitce popře pravost podpisu, musí směnečný věřitel prokázat, že podpis na směnce je žalovaného. Což i s ohledem na problematiku shánění potřebného počtu stejnopisů pro znalecký posudek, není jednoduché.⁵⁹ Ratio rozhodnutí vychází z pojetí, že směnka není ve skutečnosti nic jiného, než soukromá listina, a proto je nutné, aby se ten kdo z obsahu této listiny pro sebe dovozuje výhodu, prokázal její pravost.⁶⁰ Rozhodnutí lze pro mnohé označit jako kontroverzní, když jedním z hlavních odpůrců je i Kovařík. Naproti tomu se s argumenty staví naopak Chalupa, který uvedené rozhodnutí vítá a přináší řadu zdůvodnění, jež je podle mého názoru nutno kvitovat.⁶¹

⁵⁸ SVOBODA, Karel a kol. Občanský soudní řád: komentář. V Praze: C.H. Beck, 2013. Beckova edice komentované zákony, s. 611.

⁵⁹ ČERNOHLÁVEK, Josef. Spory o pravost podpisu a znalecké posudky [online]. pravni prostor.cz, 23. června 2016 [cit. 14. února 2019]. Dostupné na <<https://www.pravni-prostor.cz/clanky/procesni-pravo/spory-o-pravost-podpisu-a-znalecke-posudky>>.

⁶⁰ Dnes ust. § 565 NOZ.

⁶¹ CHALUPA, Radim. Vybrané otázky důkazního břemene v řízení o zaplacení směnečného nároku [online]. bulletin-advokacie.cz, 1. ledna 2016 [cit. 14. února 2019]. Dostupné na <<http://www.bulletin-advokacie.cz/ybrane-otazky-dukazniho-bremene-v-rizeni-o-zaplaceni-smenecneho-naroku?browser=mobi>>.

5 Rizikové situace pro směnečného dlužníka a možnosti jeho obrany

V následující části bych se chtěl věnovat další identifikaci rizik, které mohou směnečnému dlužníkovi ve směnečném vztahu hrozit a navrhnout možná řešení, která by byla schopná takováto rizika eliminovat, či je alespoň zmírnit.

5.1 Směnky dané pro soluto

V této podobě mají směnky funkci peněz, tedy směnné protihodnoty za poskytnuté plnění.⁶² Příkladem A jako dodavatel dodá B materiál na stavbu a B vystaví za A směnku s tím, že tato bude použita jako úhrada za dodaný materiál. Tímto postupem jak říká Kovařík, zaniká obecný kauzální závazek, a je nahrazen závazkem novým, směnečným.⁶³ Dojde tím tedy k privativní novaci ve smyslu § 1902 věta první NOZ. Chalupa z tohoto důvodu uvádí, že jde o směnku substitutivní.⁶⁴

Směnky v této podobě nejsou ve směnečné praxi příliš běžné z důvodu, že věřitel se tímto dobrovolně připraví i o kauzální závazek a navíc, protože je nutné takovouto funkci sjednat ve směnečné smlouvě jednoznačně, v pochybnostech je vždy kvůli znění zákona: „*Může-li však dosavadní závazek vedle nového závazku obstát, má se za to, že nebyl zrušen.*“ nutné dát přednost směnce pro solvendo.⁶⁵

Ačkoli se na první pohled toto dělení nemusí zdát s ohledem na postavení směnečného dlužníka důležité, opak je pravdou. Směnečný dlužník se tímto sice zbavil jednoho právního vztahu, který ho vázal k určitému plnění, což se na první pohled může jevit jako výhoda. Například v situacích, kdy vystavená směnka trpí z nějakého důvodu vadami, které zapříčiní její neplatnost. Směnečný věřitel tedy případně prohraje spor o zaplacení směnečné sumy a již nemá sekundární možnost v podobě kauzální smlouvy se plnění domoci.⁶⁶ Problém může být ovšem v tom, že kvůli zániku kauzálního závazku v důsledku privativní novace, by mohl směnečný dlužník přijít o kauzální námitky, které se ke kauzálnímu vztahu vázaly. Najednou

⁶² KOTÁSEK, Josef. Kurs obchodního práva: právo cenných papírů. 5. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice, s. 286.

⁶³ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka jako zajištění. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckova edice právo a hospodářství, s. 4.

⁶⁴ CHALUPA, Radim. Zajišťovací směnka. Praha: Linde, 2009. s. 33.

⁶⁵ KOTÁSEK, Josef. Kurs obchodního práva: právo cenných papírů. 5. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice, s. 287.

⁶⁶ Což nevylučuje bezdůvodné obohacení, případně směnečné obohacení, když nebude věřitel úspěšný z důvodu promlčení či obmeškání, nikoli z důvodu neplatnosti směnky ADAM, Jaroslav. Směnečné obohacení. Právní rozhledy 17/2005, s. 622.

tu totiž existuje jen směnečný právní vztah, bez vazby na kauzální smlouvu. Situace se pro směnečného dlužníka může dramaticky zkomplikovat tím, že „zaplatí směnkou“ předčasně. Tedy pokud dlužník vystaví směnku pro soluto, a až následně se ukáže, že kauzální pohledávka na kterou bylo směnkou zaplacen, nikdy nevznikla, anebo sice vznikla, ale v důsledku například odstoupení od smlouvy zanikla. Chalupa uvádí, že v takovém případě má vystavení směnky formu jakési zálohy na plnění, stejně tak v případech, kdy je vystavena směnka ještě na neexistující pohledávku nebo pohledávku nejistou. Všech těchto případů je radno se vyvarovat.⁶⁷ Uvedené dokresluje rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 20. 9. 2010 sp. zn. 9 Cmo 60/2010. „Pokud se věřitel domáhá zaplacení směnky, kterou byl zaplacen jiný peněžitý dluh, (směnky pro soluto), má směnečný dlužník povinnost bez dalšího směnku zaplatit a nemůže se bránit kauzálními námitkami (námitkami týkajícími se nesměnečného vztahu, kvůli kterému směnku podepsal), na rozdíl od směnky zajišťovací nebo směnky, jejímž prostřednictvím je peněžitý závazek placen.“

Směnečný dlužník se tedy může bránit jediným způsobem a tím je, v případě, když věřitel přijal směnku za splnění pohledávky, která neexistovala nebo dodatečně odpadla tedy plnění bez právního důvodu, nárokovat vydání bezdůvodného obohacení. Kterým nejsou v případě směnky pro soluto finanční prostředky, pokud už tedy nebylo částečně plněno, nýbrž směnka jako taková, protože právě ta byla vydána jako protihodnota za slibované plnění.⁶⁸

Uvedená koncepce však byla narušena nedávným rozhodnutím Nejvyššího soudu, který umožnil směnečnému dlužníkovi ve směnečném sporu uplatňovat kauzální námitku neuskutečněného důvodu předání směnky⁶⁹

V tomto ohledu se Chalupa, s uvedeným rozsudkem nemůže ztotožnit pro jeho údajnou vnitřní rozpornost. Nejvyšší soud totiž podle něho říká, že směnečnému dlužníku náleží kauzální pohledávka ze vztahu, který ale již neexistuje, protože zanikl v důsledku privativní novace. Osobně si myslím, že tohle přesně Nejvyšší soud netvrdí. Neříká totiž, že určitý závazek zanikl dvakrát, říká naopak, že k privativní novaci dojít nemohlo a to v důsledku neplatnosti kauzální pohledávky, proto odkazuje jenom na skutečnost, že kauzální vztah zanikl jen jednou, proto by bylo možné si od kauzálního vztahu „vypůjčit“ kauzální námitku, protože vlastně k žádné privativní novaci dojít nemohlo. Osobně si spíše ale myslím, že cesta, která řeší

⁶⁷CHALUPA, Radim. Kauzální námitky a směnka pro soluto v judikatuře. PRAVNIRADCE.IHNED.CZ - Právo a obchod, číslo 13.11./2015, s. 8.

⁶⁸ CHALUPA, Radim. Kauzální námitky a směnka pro soluto v judikatuře. PRAVNIRADCE.IHNED.CZ - Právo a obchod, číslo 13.11./2015, s. 4.

⁶⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27.2.2014, sp.zn. 29 Cdo 1363/2011.

uvedenou problematiku za pomoci bezdůvodného obohacení je mnohem jednodušší, srozumitelnější a hlavně respektuje specifikum směnky pro soluto v tom smyslu, že není možné se vracet zpátky do vztahu, o kterém se strany dohodly, že pro ně již neexistuje. Proto se spíše přikláním na stranu Chalupy.

5.2 Blankosměnka

Nebo také biancosměnka, jejíž existenci je možno odvodit od úpravy ust. § 10 ZSŠ. Ačkoli je označována za směnkou, nedá se zatím o směnce ve smyslu § 1 nebo § 75 ZSŠ vůbec hovořit. Zjednodušeně by se dalo uvést, že se zatím jedná o obyčejnou listinu, která se za přirozeného a očekávaného stavu věcí jednou směnkou stane. Jinými slovy se jedná o listinu, která zatím nesplňuje náležitosti pro směnkou uvedené a jediná skutečnost, která tuto listinu odlišuje od směnkou neplatné, případně od dlužního úpisu, je vůle smluvních stran vydat listinu, která bude za určitých předem domluvených podmínek doplněna na hotovou směnkou, a jak uvádí Kovařík se zpětnou účinností, tedy jakoby již od počátku šlo o směnkou.⁷⁰

Právě její esenciální nevyplněnost činí z blankosměnky další institut směnečného práva, který může být pro směnečné dlužníky při jejím nevhodném užití vysoce rizikový a každé vystavení blankosměnky by mělo být pokud možno vyhrazeno jen pro ověřené seriózní instituce.⁷¹ Především aby se vůbec dalo hovořit o blankosměnce, musí i ona vykazovat určité minimální náležitosti, jaké to jsou, ovšem není dodnes jasné. Stručně existují určité dvě koncepce maximalistická a minimalistická. Mezi zastánce maximalistické koncepce se řadí například Kovařík, když tvrdí, že pro blankosměnkou je třeba hned několik náležitostí, kterými jsou určení za směnkou, podpis výstavce, úmysl vydat blankosměnkou a existence vyplňovacího oprávnění.⁷² Druhý pohled přináší minimalistická koncepce, jejímž zastáncem je např. Kotásek⁷³, a která postrádá náležitost určení za směnkou. Výše nastíněný spor má praktické důsledky v podobě pouhé bílé listiny s podpisem. Podle první teorie nemůže být blankosměnkou, z listiny musí být zřejmé, že se jednou směnkou stane. Na uvedené se samozřejmě nelze spoléhat z důvodu, že není vyloučené nepoctivé jednání držitele této listiny a jeho případný zásah, kterým může z listiny směnkou učinit. Dokázat, že se vůbec o směnkou jednat nemělo, může být pro směnečného dlužníka vysoce obtížné.⁷⁴ Naopak druhá strana

⁷⁰ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka jako zajištění. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckova edice právo a hospodářství, s. 55.

⁷¹ KOTÁSEK, Josef. Blankosměnka z pohledu dlužníka. Časopis pro právní vědu a praxi. 3/1999, s. 287.

⁷² KOVAŘÍK, Zdeněk. Teoretické aspekty blankosměnky. Bulletin advokacie 1/1997, s. 24.

⁷³ KOTÁSEK, Josef. Blankosměnka z pohledu dlužníka. Časopis pro právní vědu a praxi. 3/1999, s. 285.

⁷⁴ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka a šek v České republice. 6., přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011. Beckova edice právo a hospodářství, s. 117.

zastává určitou flexibilitu podpořenou dohodou stran, i když připouští, že se jedná o tu nejrizikovější variantu i z důvodu, že směnečný dlužník dostatečně nevyužil možností, jež se mu nabízí například v podobě úpravy směnečného textu.⁷⁵

Další riziko je možné spatřovat v identifikaci úmyslu vydat blankosměnku, kdy se jím rozumí skutečnost, že blankosměnka bude, jak jsem již uváděl, vyplněna podle dohody stran. To také znamená, že na blankosměnku nelze aplikovat pomocná ustanovení § 2 odst. 2, odst. 3, popřípadě § 76 odst. 2, odst.3 ZSŠ, pokud s tím strany nesouhlasily. Běžně tedy může dojít k situaci, že se dosud nedoplněná blankosměnka může ke škodě směněného dlužníka tvářit jako vyplněná vistasměnka. Problém samozřejmě nastává, pokud se věřitel rozhodne uplatnit nárok excesivně anebo když se směnka dostane do rukou dalšího nabyvatele, kterému ani ze směnky nemusí být zřejmé, že se jedná o dosud nevyplněnou blankosměnku.

Nebezpečí, které směnečnému dlužníku hrozí v případě užití blankosměnky lze navíc rozmnožit o recentní judikaturu Nejvyššího soudu ČR, která se týká rozsahu vyplňovacího oprávnění. Konkrétně rozsudek Nejvyšších soudů České republiky ze dne 17. 12. 2008, sp. zn. 29 Odo 1621/2006, na který navazuje rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 31. 5. 2018, sp. zn. 29 Cdo 5377/2016.

Kontroverzi těchto rozhodnutí lze v zárodcích vysledovat i o dekádu zpět, právě například v již citovaném článku od Kotáska.⁷⁶ Stručně lze ratio těchto rozhodnutí vystihnout v této myšlence. Jestliže se strany zaváží směnečnou smlouvou, jejíž obsahem je vydání blankosměnky a ve vyplňovacím prohlášení chybí některá z náležitostí pro to, aby se z blankosměnky po řádném uplatnění vyplňovacího práva mohla stát platná směnka, poté není vyloučeno, že strany již samotným aktem předání blankosměnky, nesměřovaly k vytvoření platné směnky, a proto lze v tomto jednání seznat určitou extenzi vyplňovacího oprávnění třeba i na náležitosti, které nebyly v okamžiku vydání stranami výslovně předvídané, ale jsou nezbytné k vytvoření platné směnky. Jinými slovy vzniká zde konkludentní smlouva o možnosti doplnění těch náležitostí, které jsou třeba k platnosti směnky. Lze podotknout, že samozřejmě se jedná o argumentaci, která v plné míře odpovídá § 574 NOZ, ovšem pro směnečného dlužníka může být limitující v tom, že mu zapovídá možnost obrany v podobě námítky nedodržení vyplňovacího oprávnění s poukazem na § 10 a § 69 ZSŠ. S tímto názorem jak jsem již uvedl, je možné polemizovat, z mého pohledu ze dvou důvodů. Částečně proto, že

⁷⁵ KOTÁSEK, Josef. Blankosměnka z pohledu dlužníka. Časopis pro právní vědu a praxi. 3/1999. s 285.

⁷⁶ Tamtéž, s. 287.

bezodůvodně nabourává onen esenciální směnečný formalismus a znemožňuje směnečným dlužníkům námitky směřující na neplatnost směnky z důvodu nedodržení podmínek vyplňovacího oprávnění. Ale hlavně z důvodu vlivu především judikatury ÚS, lze seznat posun obsahu směnečných závazků výrazně ve prospěch té slabší strany, tedy směnečného dlužníka. Najednou je tu ovšem judikatura, která nabourává směnečný formalismus, zaprvé nečekaným směrem, tedy v neprospěch směnečného dlužníka a za druhé v rozporu s autonomií vůle stran. Je tedy poté na směnečném dlužníku, aby prokázal, že ke konkludentní dohodě mezi stranami o rozšíření vyplňovacího práva dojít nemohlo, což je bez patřičného povědomí dle mého zhola nemožné.

Možnost dlužníka se uvedenému bránit vidím jenom v možnosti trvat na písemném znění vyplňovacího prohlášení a navíc trvat na písemné formě i pro případné změny či doplnění tohoto prohlášení. Jinak se v důsledku judikatury pro určité případy připraví o možnost namítat neplatnost směnky z důvodu porušení vyplňovacího oprávnění.

Poslední viditelnou nevýhodou pro směnečného dlužníka mimo případného zneužití vyplňovacího oprávnění je skutečnost, že blankosměnka totiž řeší dva zásadní problémy každého směnečného věřitele, kterými jsou splatnost a směnečná suma.⁷⁷ Tento problém je zvláště viditelný u smének se zajišťovací funkcí, kdy věřitel ještě netuší, zda bude dlužník plnit na kauzální smlouvu, případně kdy plnit přestane, tedy kdy má být stanovena splatnost směnky. V určitém rozsahu toto může řešit vista směnka, případně lhůtní vistasměnka, žádná ale neřeší problematiku směnečné sumy, tím spíše, když se nárok věřitele z kauzální smlouvy může rozšiřovat o případnou smluvní pokutu. Směnečný věřitel by si musel počínat tak, že by „nadsadil“ směnečnou sumu o něco výše, než je částka, na kterou zní zajištěná pohledávka. Jak uvádí Chalupa, není ovšem na místě nadsazovat příliš, když uvedená praktika se může setkat s neochotou dlužníka takovouto částku akceptovat.⁷⁸ Tedy i tento problém blankosměnka dokáže elegantně vyřešit tím, že uvedená místa pro splatnost i směnečnou sumu zůstanou prázdná a věřitel si je podle potřeby a podle rozsahu vyplňovacího oprávnění dokáže v případě potřeby sám doplnit, proto by měl směnečný dlužník věnovat rozsahu vyplňovacího oprávnění, které udělí věřiteli zvláštní pozornost.

Na druhou stranu ovšem blankosměnka dává do rukou bdělého směnečného dlužníka další prostředek obrany, kterým je námitka nesprávného vyplnění blankosměnky a po

⁷⁷ CHALUPA, Radim. Zajišťovací směnka. Praha: Linde, 2009, s. 56.

⁷⁸ Tamtéž.

směnečném věřiteli požaduje dodržení dalších přesně stanovených formalistických pravidel při vyplňování blankosměnky, i když lze především z důvodu výše zmíněné benevolentní judikatury Nejvyššího soudu dovést určitou vstřícnost k rozsahu vyplňovacího oprávnění věřitelů, která věřitelům usnadňuje pozici v případném sporu se svým směnečným nárokem.

5.3 Vyplňovací prohlášení

Úzce souvisí s používáním blankosměnek resp., jak jsem již zmiňoval, jedná se o jednu z nezbytných náležitostí pro vydání blankosměnky. Bez vyplňovacího prohlášení, které umožňuje majiteli blankosměnky využít vyplňovací oprávnění, nelze hovořit o blankosměnce, nýbrž jen jako o listině, případně dlužním úpisu anebo o neplatné směnce.

Emise blankosměnky vyžaduje určitý stupeň důvěry mezi směnečným věřitelem a dlužníkem. Tato důvěra je nabourána vždy, když majitel blankosměnky vyplní blankosměnku jinak, než bylo obsahem vyplňovacího oprávnění. Za těchto okolností nelze akceptovat, aby se vydavatel blankosměnky stal směnečným dlužníkem za jiných podmínek, než za kterých do tohoto vztahu chtěl dobrovolně vstoupit, jinak bychom museli připustit, že jsou práva a povinnosti třetímu autoritativně určovány, když tento princip nemá v soukromém právu místa. Přesto je na povahu a účel směnky kladen takový důraz, že zákon chrání směnečného dlužníka jen tehdy, pokud se o ni aktivně zaslouží.⁷⁹ Proto je směnečnému dlužníku umožněno bránit se námitkou nesprávného vyplnění blankosměnky, a to když se věřitel směnky provinil zlou vírou nebo hrubou nedbalostí § 10 ZSŠ. Z tohoto důvodu by měl vydavatel blankosměnky věnovat náležitou pozornost tomu, jak zvýšit své šance při dokazování zlé víry nebo hrubé nedbalosti směnečného věřitele.

Základem všeho je prokazatelná existence rozsahu vyplňovacího oprávnění, čehož je písemná forma opět logickým důsledkem. Často bývá obsahem již případné kauzální smlouvy, resp. směnečné smlouvy, jak totiž Kovařík uvádí směnečná smlouva a smlouva o vyplňovacím oprávnění není totéž.⁸⁰ Obojí má jinou povahu, když vyplňovací oprávnění nemůže bez blankosměnky existovat a vždy tedy sleduje osud blankosměnky. Naproti tomu jak už bylo v práci dostatečně vysvětleno, není složité docílit stavu, aby se směnka odpoutala od směnečné smlouvy, jež stála za její emisí. Dalším zabezpečovacím prvkem by mohla být dle Kotáska fotografie předávané blankosměnky, která by byla ideálně přílohou uzavírané smlouvy o

⁷⁹ KOTÁSEK, Josef. Blankosměnka z pohledu dlužníka. Časopis pro právní vědu a praxi. 3/1999. s 286.

⁸⁰ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka a šek v České republice. 6., přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011. Beckova edice právo a hospodářství, s. 119-120.

vyplňovacím prohlášení a prokazovala by stav, za něhož byla blankosměnka předána⁸¹, lze si představit i úřední ověření podpisů nebo notářské osvědčení stavu věci. Dále může směnečný věřitel taktéž využít hodnotovou doložku informující o skutečnosti, že nyní předkládaná směnka byla kdysi blankosměnkou anebo rektadoložka.⁸²

Všechny tyto nástroje mají společný cíl, kterým je, v případě zneužití směnky, jež byla vydána jako blankosměnka, tomu, kdo s vydavatelem blankosměnky smlouvu o vyplňovacím prohlášení uzavřel, dokázat, že nejednal v dobré víře tím, že porušil vyplňovací prohlášení, o jehož přesném znění jako smluvní strana musel vědět anebo nevěděl, když například ztratil vyplňovací prohlášení. Tedy zda jednal zásadně nikoli v dobré víře anebo v hrubé nedbalosti. A v případě, kdy dojde ke změně směnečného věřitele, a to nejčastěji indosací, opět dokázat, že na takovouto podobu směnky se směnečný dlužník nezavázal plnit, což i nový směnečný věřitel musel při dodržení nezbytných opatření vědět, jinak by jednal hrubě nedbale, případně věděl a jednal i on ve zlé víře.⁸³

5.4 Vistasměnka

V jistém smyslu již znění zákona ZSŠ zvýhodňuje směnečného věřitele, když pomocí různých právních domněnek upevňuje jeho pozici ve směnečném vztahu. Mezi nejviditelnější případy patří například nevyvratitelná domněnka v § 2 odst. 2, resp § 76 odst. 2. Není-li tedy vyplněn údaj splatnosti, pak platí, že se jedná o vistasměnku.

V úvahu může přicházet varianta opomenutí, pak se uplatní domněnka beze všeho nebo varianta úmyslného neuvedení data splatnosti, kde se strany buď domluví, že datum splatnosti doplní směnečný věřitel, pak se jedná o blankosměnku nebo se strany domluví záměrně na vynechání data splatnosti, protože zamýšlely vydat vistasměnku. Přirozeně je pro směnečného dlužníka nejnebezpečněji varianta první. Jestliže dlužník opomene na směnku vyplnit datum splatnosti a směnka se stává vistasměnkou, je dlužník v obrovské nevýhodě v tom smyslu, že věřitel může požadovat plnění prakticky kdykoli po dobu 1 roku od vystavení směnky. Dlužník v tu chvíli samozřejmě nemusí mít k dispozici požadovanou částku, a tím se zbytečně vystavuje riziku možné žaloby, při které pravidelně bývají vymáhány i nároky dle § 48 ZSŠ.

⁸¹ KOTÁSEK, Josef. Blankosměnka z pohledu dlužníka. Časopis pro právní vědu a praxi. 3/1999. s 287.

⁸² Tamtéž, s. 288-289.

⁸³ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka a šek v České republice. 6., přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011. Beckova edice právo a hospodářství, s. 125-126.

Druhou variantou je úmysl dlužníka vydat vistasměnku. I zde by měl tedy směnečný dlužník zvážit, zda je skutečně připravený dostát své platební povinnosti takřka kdykoli. Jestliže není, je možné, aby se ochránil tím, že splatnost naváže na skutečnost, která vyplývá z mimo směnečného vztahu, například dodání zboží⁸⁴, anebo využije možnosti modifikovat směnečný vztah přímo textem směnky. Tedy zakáže věřiteli, aby mu směnku předložil k vidění před určitým dnem pomocí § 34 odst. 2 ZSŠ. Což platí ve smyslu § 77 odst. 1 jak pro cizí, tak i vlastní směnky. Čímž může být u vistasměnky tentokrát jenom cizí vyřešen další problém, kterým jak uvádí Kovařík může být situace, kdy je vistasměnka předložena k vidění směnečníkovi a on v mylném dojmu, že se jedná o předložení k akceptaci směnku akceptuje a následně ji věřiteli neproplacenou vrátí, čímž se už dostává do prodlení⁸⁵, čemuž lze zabránit jen v intencích byla-li by směnka předložena směnečníkovi k vidění před koncem ochranné lhůty právě § 34 odst. 2 ZSŠ, který i uplatnění vistasměnky, kterou obecně nelze předložit k přijetí, jelikož předložení k přijetí a placení splývá do jednoho okamžiku, vydělí na dvě samostatné části.

Určitou zvláštnost lze spatřit u vistasměnek i v případě, kdy budou mít zajišťovací funkci. Směnečný věřitel bude nucen předložit směnku k vidění, tedy zesplatnit ji i v případě, kdy končí podpurná lhůta 1 roku, a to i za předpokladu, kdy smlouva zajištěná smlouva je řádně plněna a to jenom z důvodu, aby věřitel neztratil ve smyslu § 53 odst. 1 svá postižní práva. Případné úhrady zachovávajícího úkonu si však, pokud dlužník plní řádně a včas hradí sám.⁸⁶

Dále jestliže se chce směnečný dlužník vyhnout nutnosti být vždy připraven na zaplacení vistasměnky, tedy jestliže se chce vyhnout nutnosti mít u sebe vždy požadovanou finanční částku, může ve smyslu § 4 ZSŠ směnku domicilovat, nejvíce smysluplné to bude samozřejmě u banky. Poté se jen musí ujistit, že má na svém účtu dostatečnou likviditu a udělil bance příslušné příkazy.⁸⁷ Domicilovat se ostatně dají jakékoli směnky s tím, že je dobré v tomto ohledu dbát i zákona č. 254/2004 Sb. o omezení plateb v hotovosti, tedy domicilování

⁸⁴ Nemůže se při tom stoprocentně spolehnout jen na obsah směnečné smlouvy, když takováto by měla význam jen v případě, že se směnečnému dlužníku podaří včas uplatnit námitky anebo v případě indosace i vědomé nabytí ke škodě dlužníka viz, výše k charakteru abstraktnosti směnečných vztahů.

⁸⁵ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka a šek v České republice. 6., přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011. Beckova edice právo a hospodářství, s. 167.

⁸⁶ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka jako zajištění. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckova edice právo a hospodářství, s. 34.

⁸⁷ KOVAŘÍK Zdeněk. Směnka splatná na viděnou a její využití. Právní rozhledy 22/2009, s. 803

těchto směnek, které znějí na částku vyšší než 270.000,-Kč by u peněžních ústavů mělo být samozřejmostí.⁸⁸

5.5 Směnečný úrok

Dále by se měl mít směnečný dlužník na pozoru před vistasměnkami a lhůtními vistasměnkami, kdy tyto jsou jediné, u kterých lze sjednat ve smyslu § 5 ZSŠ směnečný úrok. Neměl by se tedy případně nechat uchlácholit tvrzením věřitele, že se vlastně jedná o úroky ve smyslu § 48 odst. 1 bodu 2 ZSŠ nebo, že ony 6% úroky nebude moci vymáhat, protože mohou být sjednány pouze jedny⁸⁹ anebo ještě lépe, že směnečnému dlužníku ze stejného důvodu namluví, že si sjednají úroky nižší například jen 5% a směnečný dlužník v domnění, že se jedná o ony úroky ve smyslu § 48 odst. 1 bodu 2 ZSŠ, bude souhlasit.

Nově se nabízí otázka, jak to bude v případě tzv. anatocismu ve smyslu § 1806 NOZ. Jinými slovy, zda i na směnce je prostor k úročení úroků. Domnívám se, že dnes je tato možnost přípustná i pro oblast směnečnou. A to z důvodu, že podle dnešní úpravy není problém výslovným ujednáním, na směnce doložkou, požadovat úroky z úroků, aniž by se muselo jako ve smyslu staré úpravy, kdy obecně anatocismus byl nepřípustný a strany, pokud chtěly dosáhnout stejného výsledku, musely provádět průběžnou kapitalizaci úroků, což samozřejmě povaha směňky vylučuje.⁹⁰ Nelze již jednou napsanou směnečnou sumu dále upravovat.

5.6 Převody směňky

Na jedné straně se jedná o přirozenou vlastnost směňky, která souvisí s jejím účelem a plyne z její hospodářské podstaty⁹¹, na straně druhé je to jeden z důvodů, proč mohou být směňky pro směnečné dlužníky nebezpečné, když převod směňky, zvláště pak indosace, je nástrojem, který dokáže ve směnce vystupňovat její abstraktní charakter.

S problematikou směnečných převodů neoddělitelně souvisí otázka, v jaké formě byla směňka jako cenný papír vydána. Naše právo směnce v tomto ohledu zpřístupňuje jen dvě varianty a to směňka ve formě na řad § 11 odst. 1 ZSŠ nebo na jméno § 11 odst. 2 ZSŠ. Směňka ve formě

⁸⁸ KOVAŘÍK, Zdeněk. Zákon o omezení plateb v hotovosti ve vztahu ke směnce a šeku. Právní rozhledy 7/2005, s. 234.

⁸⁹ SADECKÝ, Lukáš. Úroková doložka ve směnce. Právní rozhledy 19/2010, s. 700. Případná úroková doložka nevylučuje zvláštní zákonné směnečné úroky ve výši 6 %, jejichž běh se aktivuje okamžikem splatnosti směnečné pohledávky.

⁹⁰ ŽALUD, Václav. Úroková doložka ve směnce - otázka možnosti použití nstandardních úrokových sazeb. [online]. vialegis.blogspot.com, 4. února 2012 [cit. 24. února 2019]. Dostupné na <<http://vialegis.blogspot.com/2012/02/urokova-dolozka-ve-smence-otazka.html>>.

⁹¹ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směňka a šek v České republice. 6., přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011. Beckova edice právo a hospodářství, s. 130.

na doručitele možná není. Zákon v § 518 odst. 2 NOZ preferuje formou vyvratitelné domněnky vždy formu na řad, protože jestliže chceme dostát směnečným náležitostem je vždy na směnce nutné, vyjma blankosměnky, vyplnit jméno reminenta. Tomuto dělení také odpovídají jednotlivé způsoby převodů.⁹² Pro směnku ve formě na řad – indosace, pro směnku ve formě na jméno-postoupení pohledávky a jako třetí způsob se ZSŠ v § 14 odst. 2 písm. c) zmiňuje o převodu blankotradicí, případně se lze ještě zmínit o podindosaci, jako zvláštním způsobu indosace, ale s účinky obyčejné cese podle § 20 ZSŠ.

5.6.1 Převod indosací

Indosament, jinak také třeba rubopis, je jak naznačuje znění § 11 odst. 1 ZSŠ, obecným způsobem převodu. Procesu indosace se pravidelně účastní dva subjekty, kterými jsou na straně převodce indosant a na straně nabyvatele indosatář.⁹³ Přičemž prvním indosantem bude pravidelně reminent směnky, kdežto indosatářem může být prakticky kdokoli.⁹⁴ Indosament se pravidelně u směnek vyskytuje na rubu, od toho i samotný název. Zásadní jsou ovšem účinky indosamentu.

Prvním z účinků je legitimační ve smyslu § 16 ZSŠ, jehož smyslem je prokázat směnečnému dlužníku, že osoba, která směnku směnečnému dlužníku předložila, je jejím skutečným majitelem a osobou oprávněnou nárokovat částku na směnce uvedenou a ne pouhým držitelem.⁹⁵ Totiž o tom, kdo má směnku v rukou, platí, že je řádným majitelem, prokáže-li své právo nepřetržitou řadou indosamentů. V důsledku ustanovení je podpořena její hospodářská oběhová funkce. Je tedy na směnečném dlužníku, aby v okamžiku, kdy dojde k předložení směnky, si zkontroloval, zda předkladateli svědčí aktivní legitimace. Dle § 40 odst. 3 ZSŠ je oprávněn zkoumat jen formální správnost podpisů⁹⁶ tzn., není oprávněn a fakticky to ani není v jeho silách zkoumat, zda skutečně ten který podpis, náleží té které osobě.⁹⁷

Pro směnečného dlužníka je stěžejní skutečnost, že může předloženou směnku odmítnout proplatit. A to pokud je přítomna vada formální správnosti podpisu bez dalšího. A pokud se jedná o vadu materiální správnosti podpisu, kdy směnečný dlužník zkrátka ví, že se

⁹² Samozřejmě pro účinný převod je nutno zohlednit i postupy dle § 1103 odst. 2 a odst. 3 NOZ.

⁹³ KOTÁSEK, Josef. Kurs obchodního práva: právo cenných papírů. 5. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice, s. 221.

⁹⁴ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka a šek v České republice. 6., přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011. Beckova edice právo a hospodářství, s. 137-138.

⁹⁵ KOVAŘÍK, Zdeněk. Vybrané otázky převodů směnek. Evropské právo 10/2002, s. 32.

⁹⁶ KORBEL, František. MELZER, Filip. Písemnost, elektronický a biometrický podpis v elektronickém právním jednání. Bulletin advokacie.12/2014, s. 31-32. Formální stránka podpisu vyjadřuje, zda je písemný projev na listině vůbec podpisem.

⁹⁷ Někdy ani zkoumání formální správnosti podpisů není moc dobře možné a to v případech blankoindosamentů.

určitá osoba tímto způsobem nepodepisuje, pak i v tomto případě může směneční dlužník odmítnout směnku zaplatit a to z důvodu, že by se jinak mohl vystavit riziku dvojího plnění ve smyslu § 16 odst. 2 ZŠS v okamžiku, kdy by směnku získat oprávněný majitel. Pokud se však směnečný dlužník splete, bude v prodlení od okamžiku, kdy odmítl zaplatit.⁹⁸

Dalším účinkem je účinek garanční, který vyplývá z ust. § 15 odst. 1 ZŠS. Je to účinek, díky kterému směnka rozšiřuje okruh o další směnečné dlužníky, čímž dochází k jejímu zhodnocování.⁹⁹ Tedy pokaždé, když je směnka indosována na dalšího indosatáře, stává se indosant nepřímým dlužníkem, který odpovídá jak za přijetí, tak za zaplacení směnky. Jestliže indosant nechce, aby garanční účinek nastal, má v podstatě dvě možnosti. První z nich je doložka sine obligo, která se připojí k rubopisu a v jejímž důsledku věřitel dále neodpovídá ze směnky. Nevýhodou může být omezená prodejnost směnky, ovšem někdy se naopak jedná o zamýšlený směnečný úkon a to u forfaitingu.¹⁰⁰ Druhý způsob omezí garanční účinek pouze ve vztahu k dalším nabyvatelům, kteří budou následovat po indosatáři, jedná se o tzv. přímý rubopis nebo rektarubopis. Indosant je odpovědný za přijetí a zaplacení směnky pouze vůči „svému“ indosatáři.¹⁰¹

Posledním účinkem je účinek převodní. Jeho podstatou je zjednodušeně pouze převést vlastnické právo ke směnce z indosanta na indosatáře, následky tohoto převodu jsou však zásadní. Už samotné znění § 14 odst. 1 ZŠS : „*Indosamentem se převádějí všechna práva ze směnky.*“ Naznačuje, že indosatář nevstupuje do právního postavení indosanta jako jeho nástupce, naopak indosatář je v důsledku abstraktní povahy směnky nabyvatelem originárním.¹⁰² V důsledku toho, že nejde o derivativní nabytí, zastává § 17 ZŠS úlohu výjimky k obecnému pravidlu originarity. Nikoli restriktivní ve smyslu, že je důvodem nemožnosti uplatnění kauzálních námitek. Naopak směnečnému dlužníku za jistých podmínek umožňuje uplatnit kauzální námítka, které se ale váží zpětně na vztah s předchozím majitelem směnky.¹⁰³

⁹⁸ KOVAŘÍK, Zdeněk. Vybrané otázky převodů směnek. Evropské právo 10/2002, s. 32.

⁹⁹ KOTÁSEK, Josef. Kurs obchodního práva: právo cenných papírů. 5. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice, s. 226.

¹⁰⁰ K tomu více odkazují na publikaci SVOBODOVÁ, Věra. Směnka: Průvodce po slastech a strastech uživatele směnky. Brno: Econ.

¹⁰¹ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka a šek v České republice. 6., přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011. Beckova edice právo a hospodářství, s. 149.

¹⁰² KOVAŘÍK, Zdeněk. Zákon směnečný a šekový: komentář. 6., dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2014. Beckova edice komentované zákony, s. 84.

¹⁰³ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka a šek v České republice. 6., přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011. Beckova edice právo a hospodářství, s. 143.

Indosace způsobí zásadní věc a tou je, že směnečný dlužník již nadále zásadně nemůže využít námitek, jež mu svědčily vůči původnímu majiteli směnky. Pokud neprokáže, že převod byl čistě účelová záležitost tedy, že indosatář jednal vědomě na škodu dlužníka. Jak jsem již výše uváděl, Chalupa uvedené označuje za vystupňovanou abstraktnost směnečné pohledávky. Spatřuje tedy v indosamentu i další účinek, který nazývá abstrakční.¹⁰⁴ Abstrakční účinek spočívá v tom, že na začátku života směnky, tedy při jejím vydání, je směnka jen tzv. formálně abstraktní, a až v případě indosace se ve směnce aktivuje její plná abstraktní povaha a směnka se stane materiálně abstraktní.

5.6.2 Způsoby ochrany proti účinkům indosace

Pro směnečného dlužníka je tedy otázka jasná. Jakým způsobem postupovat, aby si zachoval možnost uplatňovat kauzální námitky i vůči indosatáři, resp. jak docílit toho, aby směnka nemohla být převedena indosací.

Odpověď na první otázku je nasnadě, směnečný dlužník se vždy může dohodnout s indosatářem, aby i vůči němu mohl uplatnit námitky z vlastního vztahu, který měl k indosantovi.¹⁰⁵ Nutno dodat, že úspěšná realizace uvedeného postupu, je spíše vzácností, ale vyloučit ji nelze.

Již mnohem reálnější se ovšem jeví možnost užití tzv. hodnotové doložky. Je totiž třeba si uvědomit, jak jsem již zmiňoval, že i směnky jsou pravidelně vydávány za nějakým účelem, kauzou. Nejviditelnější to může být v podobě zajišťovací směnky. Kauza jako taková bude pravidelně viditelná ze směnečné smlouvy. Totiž emise směnky se většinou neděje jen tak. Dva subjekty hnány hospodářským důvodem si navzájem vymění souhlasné projevy vůle, v jejímž důsledku vznikne směnečná smlouva, což je jeden z projevů vlastního vztahu k výstavci popř. dřívějším majitelům ve smyslu § 17 ZSŠ.¹⁰⁶ Zájem směnečného dlužníka by v takovém případě měl být nějakým způsobem promítnout tento kauzální vztah na směnku, aby skutečnost, že například směnka zajišťuje nějakou pohledávku, byla zřejmá z textu směnky jako takové, viz zásada přimosti.

¹⁰⁴ CHALUPA, Radim. Zajišťovací směnka. Praha: Linde, 2009, s. 44. S tímto pojetím nesouhlasí Kovařík. Stejně tak Kotásek se staví k tomuto pojetí rezervovaně KOTÁSEK, Josef. Indosace směnky a vyloučení námitek směnečného dlužníka. Časopis pro právní vědu a praxi. 3/2000, s. 344.

¹⁰⁵ Uvedený postup může pomoci hlavně nepřímým směnečným dlužníkům, ve smyslu prvotního vyloučení námitek v kapitole o abstraktnosti a to i hlavně ve vztahu k reminentovi.

¹⁰⁶ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka jako zajištění. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckova edice právo a hospodářství, s. 9.

Hodnotová doložka uvedená na směnce, totiž informuje každého, kdo má směnku v rukou, že se směnka váže k určitému závazkovému vztahu. Odkaz na závazkový vztah může vypadat různým způsobem ať už například odkaz na číslo smlouvy nebo podrobný popis mezi kým a kdy byla a jaká smlouva uzavřena.¹⁰⁷ Samozřejmě čím podrobnější popis bude, tím méně bude směnka pro věřitele zajímavá. Hodnotová doložka tedy podle Kovaříka: „*může ovšem někdy také usnadnit námitkovou situaci dlužníků ze zajišťovací směnky v případě indosace, kdy by bylo na nich, aby dokázali nepoctivost jednání indosatáře při nabývání směnky podle § 17 ZSŠ.*“¹⁰⁸ Na druhou stranu Kotásek by byl v případě užití hodnotových doložek ve smyslu ochrany směnečného dlužníka rezervovanější, jelikož může a priori pouze vzbudit zvědavost nabyvatele, který po podniknutém pátrání po původu směnky zjistí, že směnečný dlužník například má určité námitky vůči indosantovi. Jestliže ovšem indosatář nepostupuje uvedeným způsobem a nezjišťuje si relevantní informace, nemůže mu to být kladeno k tíži, jelikož zde není jeho obezřetnost zákonem navyšována i o hrubou nedbalost¹⁰⁹ Vždy se ovšem jedná o lepší variantu, než když směnečný dlužník svou ochranu zcela opomene.

Avšak nejúčinnějším způsobem jak zabránit abstrakčnímu účinku indosamentu směnky bude vždy jen jeden, tím je samozřejmě rektadoložka § 11 odst. 2 ZSŠ. Rektadoložka totiž působí na samu podstatu směnky jako cenného papíru, když změní jeho formu z cenného papíru na řad na cenný papír na jméno. Není tedy schopna zabránit dalšímu převodu směnky, je ovšem schopna převodnímu účinku přivodit účinek obyčejné cese ve smyslu § 1884 NOZ. Na rozdíl od originárního nabytí prostřednictvím indosace, postupník pouze vstupuje do práv postupitele.¹¹⁰ Za zmínku také stojí skutečnost, že účinku rekta doložky využili například v Rakousku v úpravě zabývající se ochranou spotřebitele, není tím sledován jiný účel, než aby se kauza neoddělila od směnky.¹¹¹

Aby mohla být směnka rektasměnkou, musí tak již být vydána. Nelze, aby v průběhu své existence změnila směnka formu. Rektadoložku na směnce pravidelně umísťuje výstavce, když dojde k umístění rektadoložky indosantem, nezmění směnka formu na jméno, ale indosant

¹⁰⁷ Samozřejmě pozor na formulaci doložky, aby nebyla narušena bezpodmínečnost. KOTÁSEK, Josef. Indosace směnky a vyloučení námitek směnečného dlužníka. Časopis pro právní vědu a praxi. 2000, č. 3, s. 348. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/8537>.

¹⁰⁸ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka jako zajištění. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckova edice právo a hospodářství, s. 22.

¹⁰⁹ KOTÁSEK, Josef. Indosace směnky a vyloučení námitek směnečného dlužníka. Časopis pro právní vědu a praxi. 2000, č. 3, s. 347-350. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/8537>.

¹¹⁰ KOVAŘÍK, Zdeněk. Zákon směnečný a šekový: komentář. 6., dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2014. Beckova edice komentované zákony, s. 73.

¹¹¹ Nález Ústavního soudu ze dne 16. 10. 2012, sp. zn. Pl. ÚS 16/12.

omezí garanční účinky indosamentu jen na bezprostředního indosatáře¹¹², zpětně odkazují na výše uvedenou problematiku přímých rubopisů.

5.7 Omezení převodu směnky

Na tomto místě se pokusím zodpovědět otázku, zda je možné omezit nebo i vyloučit převoditelnost směnky. Hlavní účel tak bude nikoli v zachování práva směnečného dlužníka vznášet námitky kauzálního charakteru směnky vůči dalším nabyvatelům, nýbrž v omezení či vyloučení převoditelnosti směnky jako takové, tedy aby vůbec k situaci jako je odloučení směnečného vztahu a kauzálního vztahu dojít nemohlo.

Jestliže se podíváme do ZSŠ zjistíme, že nenabízí žádný směnečný institut, kterým by se regulovala sama vlastnost směnky obíhat, ostatně vysvětlení je logické bylo by to v přímém rozporu s podstatou směnky, jako neomezeně převoditelného oběžného cenného papíru.¹¹³ Pokud tedy chceme najít odpověď na otázku, jestli je vůbec něco takového možné, tedy jak docílit neprevoditelnosti směnky, musíme hledat v obecných závazkových vztazích. Na tomto místě je třeba nejprve zhodnotit jakou formou cenného papíru směnka je.

Pokud je směnka cenným papírem na jméno, tedy rektasměnkou¹¹⁴, poté je možné práva ze směnky převádět s účinky obyčejné cese. Rozsah aplikace ustanovení o postoupení pohledávky tedy § 1879 a násl. NOZ se názorově liší. Kovařík tvrdí, že ZSŠ hovoří výslovně o „*formě a s účinky obyčejného postupu*“ z čehož dovozuje, že aplikace ustanovení bude omezená jen na ty, které se vymezují vůči formě¹¹⁵ a účinkům indosace, tedy je v zásadě použitelné ustanovení § 1884 NOZ. Pořád primárně dochází k převodu listiny jako cenného papíru, nikoli pohledávky z cenného papíru, proto je třeba znění zákona brát doslova.¹¹⁶ Tomu oponuje Chalupa s tím, že nelze k úpravě postupování pohledávky přistupovat jen takto separovaně.¹¹⁷ Osobně se spíše přikláním na stranu Chalupy, když i sám Kovařík od svého názoru zřejmě postupně ustupuje.¹¹⁸ Logika sporu byla praktická s ohledem na ustanovení

¹¹² KOVAŘÍK, Zdeněk. Zákon směnečný a šekový: komentář. 6., dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2014. Beckova edice komentované zákony, s. 228.

¹¹³ KOTÁSEK, Josef. Kurs obchodního práva: právo cenných papírů. 5. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice, s. 245.

¹¹⁴ Ačkoli u rektasměnky se nemůže stát, že by směnečný dlužník přišel o kauzální námitky, vždy může existovat legitimní zájem směnečného dlužníka na tom, aby ke změně věřitele nedošlo.

¹¹⁵ Forma dnes nehraje oproti indosaci roli, když dříve byla třeba k postoupení pohledávky forma písemná § 524 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 428/2011 Sb.

¹¹⁶ KOVAŘÍK, Zdeněk. Vybrané otázky převodů směnek. Evropské právo 10/2002, s. 32.

¹¹⁷ CHALUPA, Radim. Zajišťovací směnka. Praha: Linde, 2009, s. 105.

¹¹⁸ KOVAŘÍK, Zdeněk. Zákon směnečný a šekový: komentář. 6., dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2014. Beckova edice komentované zákony, s. 70-78.

zákazu postoupení pohledávky § 1881 NOZ, kdy smluvní zákaz postoupení pohledávky byl obecně chápán jako důvod pro absolutní neplatnost smlouvy¹¹⁹, čehož chtěl Chalupa ve vztahu k rektasměnkám zřejmě dosáhnout.

Pokud se tedy bude směnečný dlužník pokoušet o limitaci převodu tímto směrem a s věřitel dohodne zákaz postupu resp. zákaz převodu, stane se smlouva neplatnou? Už v Rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 13. července 2004, sp. zn. 5 Cmo 242/2004 je zastáván názor, že porušení takového ujednání o zákazu převodu směnky k neplatnosti nevede. Čímž se rozevřely nůžky ohledně termínů zákazu postoupení oproti zákazu převodu (zcizení), kdy zákaz postoupení pohledávky ujednaný mezi stranami byl, jak už jsem říkal považován za absolutně neplatný.

Dnešní optikou si nemyslím, že uvedené je dnes využitelné, když se zásadně opustilo od doktríny absolutního zneplatňování postupních smluv a dále i nepřipuštěním aplikace ustanovení § 1881 NOZ, tu pořád je obecná verze zákazu zatížení a zcizení §1761 NOZ.¹²⁰ A naopak smlouva o převodu listinného cenného papíru jako speciální smluvní typ upravený v § 19 odst. 1 zák. 591/1992 Sb. o cenných papírech, byla zrušena. Myslím si tedy, že obecná argumentace níže k zákazu postoupení pohledávky, je plně uplatnitelná i v případě zákazu zatížení nebo zcizení. Tím spíše když i pohledávka je dnes věcí v právním smyslu § 489 NOZ.

Dle mého názoru, změnu přinesl NOZ, když komentář k § 1881 NOZ¹²¹ se jednoznačně vymezuje oproti minulé judikatuře, která zastávala doktrínu absolutní neplatnosti při porušení zákazu postoupení pohledávky v důsledku rozporu se zákonem, případně počáteční nemožnosti plnění. Tento názor je plně v souladu s § 1760 NOZ, který nám říká, že samotná postupní smlouva jako právní důvod není neplatná. Samotné odmítnutí neplatnosti, ale nestačí, Bezouška se zabývá i samou realizací právního důvodu, tedy jestli taková smlouva navodí účinky jí předvídané, jinými slovy zda má smlouva účinky soluční. Za tímto účelem je možné na směnečný závazek aplikovat v souladu s § 580 NOZ třístupňový test, jehož obsahem je posouzení: O jaký typ pohledávky se jedná, z jakého závazku pohledávka pochází a zda postupník o zákazu věděl.¹²²

¹¹⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27.2.2005, sp.zn. 29 Odo 882/2005.

¹²⁰ Soudní praxe i dříve ovšem připouštěla ujednání o zákazu převodu směnky. Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28.8.2008, sp.zn. 29 Odo 1549/2006.

¹²¹ HULMÁK, Milan. Občanský zákoník V: závazkové právo: obecná část (§ 1721-2054) : komentář. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře, s. 739.

¹²² BEZOUŠKA, Petr. Postavení a ochrana věřitele v novém soukromém právu: aktuální otázky. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Srovnávací komentář, s. 66-67.

Při jeho aplikaci je tak, pohledávka ze směnky pohledávkou peněžitého charakteru, a to konkrétně pohledávkou ze vztahu směnečného, kde existuje zjevný obecný zájem na volném a bezproblémovém obchodování. Směnečný závazek se nevyznačuje žádnou vyšší mírou loajality mezi subjekty, resp. že by mezi stranami existoval určitý vyšší stupeň důvěry a v neposlední řadě by postupník musel být v dobré víře v oprávněnost postupitele směnku převést. Je tedy jasné, že rozhodujícím faktorem pro posouzení účinků postupní smlouvy je dobrá víra nabyvatele.

V obecné závazkové rovině je to jistě pravdou, dle mého názoru je ale třeba na směnečné závazky hledět poněkud jinou optikou. Vodítkem může být ustanovení § 1109 až § 1113 NOZ¹²³, kdy neoprávněným může být i vlastník, pokud je ve svém právu disponovat omezen.¹²⁴ Směnka je totiž především cenným papírem navíc s účelem neomezeného hospodářského oběhu. Pokud tedy vyjdeme z řečeného, nelze si nevšimnout, že i v § 1113 NOZ, je upřednostněn bezproblémový hospodářský styk před dobrou vírou nabyvatele. V souladu se současnou směnečnou praxí tedy ani skutečnost, že nabyvatel si byl vědom zákazu postoupení mezi stranami, tedy nebyl v dobré víře, nemůže zabránit účinkům převodu.¹²⁵ Dobrá víra tedy zcela ustupuje ochraně hospodářského styku. Důvod částečně spatřuji v tom, že směnka může mít dokonce funkci společného platidla stran, kde musí být ochrana hospodářského styku ještě více vystupňovaná.

Druhou v úvahu přicházející variantou je směnka vydaná ve formě na řad. I tady si strany mohou beze všeho ujednat zákaz převodu směnky. Směnečná teorie zastává již ustálený názor, že směnku vydanou ve formě na řad, nelze cesí převést.¹²⁶ Jediným v úvahu přicházejícím nástrojem převodu je tedy indosace. O ust. § 1879 NOZ a násl., proto již nelze vůbec mluvit. Tedy u směnky na řad je nutno už bezesporu aplikovat ustanovení o zákazu zatížení nebo zcizení § 1761 NOZ. Jak jsem již ale uvedl, dle mého názoru se na řešení oproti zákazu postoupení pohledávky v předchozím případě ničeho nemění. Argumentace užitá výše je tedy plně aplikovatelná i zde. Vždy je opět třeba dbát na limitaci účinků takového ujednání,

¹²³ SPÁČIL, Jiří. Občanský zákoník III: věcná práva (§ 976-1474) : komentář. Praha: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře, s. 3. S aplikací ustanovení o nabytí od neoprávněného na pohledávku nesouhlasí. S uvedeným souhlasím, směnka ale není klasická pohledávka, je především cenným papírem.

¹²⁴ ZVÁRA, Michal. Účinky smluvního zákazu postoupení pohledávky. Právní rozhledy 9/2015, s. 316

¹²⁵ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka jako zajištění. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckova edice právo a hospodářství, s. 27.

¹²⁶ KOVAŘÍK, Zdeněk. Vybrané otázky převodů směnek. Evropské právo 10/2002, s. 32 nebo DOBEŠ, Matěj. Převod směnky deponované u soudu. Právní rozhledy 8/2016, s. 293.

jež je v souladu s relativní povahou závazků se zohledněním dobré víry nabyvatele, ale s upřednostněním ochrany hospodářského styku.

Shrneme-li výše uvedené, jsem toho názoru, že u směnky primárně nepůjde převod úplně zakázat, resp. ačkoli se bude jednat pouze o relativní závazkový poměr mezi dvěma stranami, který pokud nabyvateli nebude svědčit dobrá víra v normálních závazkových vztazích zabrání převodním účinkům, v případě vztahů směnečných je třeba ustoupit ochraně hospodářského styku. Absence dobré víry může být o to jednoznačnější v případě doložky, jež by informovala o zákazu postupu, či převodu směnky. Už ze samotného faktu, že při převodu směnky musí nutně dojít k předání směnky, srov. § 1103 NOZ, vyplývá skutečnost, že nabyvatel by nikdy nebyl v dobré víře o oprávněnosti převodce směnku převést.

Teoreticky zajímavá možnost vyplývá z ust. § 1761 NOZ tedy nabízí se otázka, zda takový zákaz lze pro podmínky směnky zřídit ve formě věcného práva a pokud ano, jestli se takové ujednání v účincích bude v něčem lišit oproti obligačnímu ujednání. Se zákazem zatížení nebo zcizení se lze v podobě věcného práva setkat nejčastěji bezesporu ve spojení s nemovitou věcí, kdy jako závada na věci vážne a je v důsledku seznatelnosti z katastru nemovitostí účinná vůči všem. Zákon ale rovněž upravuje i podobu zákazu zatížení a zcizení váznoucí na nehmotné movité věci, a to podílu v korporaci dle § 48 odst. 1 písm. g) zák. č. 304/2013 Sb. o veřejných rejstřících, který se vyznačuje do obchodního rejstříku, kdy opět dochází k naplnění principu publikace.¹²⁷ Ve všech výše uvedených způsobech, vzniká věcné právo až zápisem do příslušného veřejného seznamu. U směnek je v souvislosti se vznikem třeba analogicky aplikovat § 1328 odst. 1 NOZ.¹²⁸

Primárně lze tedy poukázat na skutečnost, že i u věcných práv má nejdůležitější roli opět dobrá víra. Dobrou víru spojenou s oprávněností směnku zcizit nelze stejně jako u nemovitostí nebo obchodního podílu obecně vyloučit, neexistuje žádný „veřejný seznam směnek“, který by prima facie zprostředkoval informace o zapsaném stavu a tedy o právním režimu věci. Jakákoli evidence v tomto směru, pokud opustíme od její nereálnosti, by byla i v přímém rozporu s účelem směnky.

¹²⁷ HULMÁK, Milan. Občanský zákoník V: závazkové právo: obecná část (§ 1721-2054) : komentář. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře, s. 205. Dalšími příklady jsou zákaz zatížení a zcizení zapsaný do rejstříku zástav nebo námořního rejstříku.

¹²⁸ PETROV, Jan. Občanský zákoník: komentář. Praha: C.H. Beck, 2017. Beckova edice komentované zákony, s. 1714-1715.

Nelze ale jednoduše uzavřít, není-li veřejný seznam¹²⁹, není možné, aby věcně právní úprava dostála své funkce tedy působit vůči každému § 976 NOZ, aniž by onen každý měl reálnou možnost zjistit, čím je vlastně povinen, do čeho vlastně nemá zasahovat. Uvedené by bylo v rozporu s povahou věcných práv, když jestliže je na jedné straně uložena povinnost všem, musí třetí osoby vědět, o jakou povinnost se jedná a na čem vázne. Lze připustit, že existují i jiné způsoby, jak takovou znalost o právním stavu věci zprostředkovat třetímu. U zákazu zcizení přichází v souladu s § 1107 NOZ následující. *„Pokud došlo k porušení zákazu zcizení nebo zatížení, který byl zřízen jako věcné právo, nemá takové porušení účinky vůči osobě oprávněné z tohoto věcného práva, a to s přihlédnutím k úpravě zástavního práva a subsidiárně i závad, které přecházejí při převodu vlastnického práva. Zjednodušené řečeno, zákaz ztížení nebo zatížení může mít účinky vůči třetím osobám, pouze jestliže o něm třetí osoba měla a mohla vědět, resp. nebyla v dobré víře (§ 1107 a 1377).“*¹³⁰ Tedy pro zákaz zcizení je možné analogicky aplikovat ustanovení o přejímání závad váznoucí na věci. Kdy jiné závady váznoucí přejímá, *měl-li a mohl-li je z okolností zjistit*. Tímto se ale opět dostáváme zpět do pozice, kterou jsem zmínil už v závazkových vztazích, totiž doložka, jež by informovala každého následující nabyvatele na směnce o ujednání, tentokrát ale s účinky věcně právními¹³¹, o zákazu zatížení nebo zcizení.

Za použití dvou diametrálně odlišných právních vztahů, na jedné straně závazkových, na druhé straně věcných, jsme dospěli ke stejnému cíli. Samozřejmě s otázkou jestli i se stejnými účinky. Dle mého názoru se může jednat o další příklad, kdy se rozdíl mezi obligačními vztahy a závazkovými vztahy mohou vzájemně stírat a jestli mají nastat účinky věcně právní, tedy účinky vůči všem, jen frází ujednanou ve smlouvě: *„Zákaz zatížení a zcizení se sjednává ve formě a s účinky práva věcného,“* přičemž jiných odlišností za užití informační doložky na směnce není.

Zabrání tedy věcně právní povaha zákazu převodu směnky? Argument, když už v rámci obligační povahy existoval střet mezi dobrou vírou, resp. její nedostatek a obchodním stykem a i nabyvatel, který nebyl v dobré víře o oprávněnosti převodce směnku převést, nakonec směnku účinně nabyt, by měl být o to významnější u věcně právní povahy vztahu, kdy by měl být důraz na dobrou víru o to silnější. Na druhé straně je ale opět nežádoucí nejistota

¹²⁹ S určitou výjimkou u rejstříku zástav, který ale vlastně není veřejným seznamem.

¹³⁰ HULMÁK, Milan. Občanský zákoník V: závazkové právo: obecná část (§ 1721-2054) : komentář. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře, s. 205.

¹³¹ PETROV, Jan. Občanský zákoník: komentář. Praha: C.H. Beck, 2017. Beckova edice komentované zákony, s. 1714. Pro účinky lze analogicky použít úpravu svěrenského nástupnictví § 1524 odst. 2 NOZ.

v obchodních vztazích, kdy směnečnému dlužníku se nabyvatel prokáže platnou řadou rubopisů a směnečný dlužník tedy nebude vědět, zda má dostát své povinnosti zaplatit, i když byl zákaz vědomě převodcem i nabyvatelem porušen. Jestliže se tím tedy dostane do rizika prodlení při odmítnutí směnku nabyvateli proplatit anebo naopak nabyvateli zaplatí a bude v nejistotě, zda nakonec nebude nucen plnit duplicitně. Každá varianta s sebou přináší své výhody, ale i své nevýhody, stejně tak argumenty ve prospěch každé z variant. Musím ale konstatovat, že z uvedených variant jsem spíše pro verzi, která říká, že takový zákaz způsobí neúčinnost převodního účinku, kdy především zastávám názor, pokud se v zákoně nově nabízí určitá možnost, jak uspořádat svá práva a povinnosti požadovaným způsobem a je jen na stranách jak toho dosáhnou při zachování obou možných variant řešení s odlišnými účinky, neměla by se jim tato možnost a priori vylučovat. Právní řád je třeba užívat jako maximum možného a v neposlední řadě si myslím, že jinak by rozlišování „závazkového zákazu“ od „věcně právního zákazu“ nedávalo dobrý smysl. I když si myslím, že směnečná praxe a teorie se dál budou ubírat vyjetými koleje.

5.8 Zákaz zatížení

Se zákazem zcizení směnky úzce souvisí i zákaz zatížení směnky. Kdy jak už jsem uváděl dříve, například i zřízení zástavního práva na směnce, může pro směnečného dlužníka znamenat komplikace nemožností vydat směnku oproti placení začínaje a rizikem dvojího placení konče.

*„Zatížením věci se rozumí zřízení věcného práva k věci, které by vázlo na věci a mělo s ohledem na § 1107 účinky vůči třetím osobám.“*¹³² S ohledem na směnku připadá v úvahu především právo zástavní, jehož zákaz si strany mohou ujednat podle ust. § 1309 odst. 2 NOZ. Tedy je vůči § 1761 NOZ speciální.¹³³ Ačkoli se tedy pro zákaz zastavení užije jiné ustanovení, opět odkazuji na výše řečené k problematice převodů s tím, že argumentace tam použitá se dá vztáhnout i na zákaz zastavení jako jeden z projevů zákazu zatížení. Otázkou je, zda i zákaz zastavení se dá ujednat ve formě a s účinky věcného práva podle § 1761 NOZ, jsem toho názoru, že ano, za užití argumentu a maiori ad minus, tedy pokud je § 1761 NOZ obecnějšího charakteru a takové ujednání připouští, tedy jeho hypotéza bude použitelná v širším rozsahu, poté zákaz

¹³² HULMÁK, Milan. Občanský zákoník V: závazkové právo: obecná část (§ 1721-2054) : komentář. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře, s. 202.

¹³³ Tamtéž, s. 205.

zastavení ujednaný ve formě a s účinky věcného práva, jako jeden z projevů zákazu zatížení s dopadem na užší pole právních vztahů, je jeho logickým důsledkem.

Zvláštností může ale být existence rejstříku zástav, kdy ačkoli ani on není veřejným seznamem¹³⁴, nelze mu upřít zvláštní režim obdobný veřejnému seznamu § 1309 odst. 2 NOZ „*Ujednání zakazující zřídit zástavní právo má účinky vůči třetí osobě, jen je-li tento zákaz zapsán do rejstříku zástav podle jiného právního předpisu nebo do veřejného seznamu, anebo byl-li jí znám.*“¹³⁵ Samozřejmě to ovšem nevylučuje okolnost, že by se potenciální nabyvatel o ujednání zakazující zastavení dověděl jinak, viz dovětek § 1309 odst. 2 NOZ *anebo byl-li jí znám*. Přičemž argumentem ve prospěch neúčinnosti zatížení mimo existenci rejstříku zástav v situaci, kdy nabyvatel nebyl v dobré víře v oprávnění převodce směnku převést, svědčí i fakt, že zastavování je sice možnou dispozicí se směnkou, ovšem už zdaleka nikoli obvyklou, ba právě naopak může být chápáno jako popření směnky jako „oběživa“.

5.9 Porušení smluvní povinnosti

Pro úplnost je však třeba ještě dodat, že jednání, kterým věřitel porušil svou povinnost směnku nezczizit nebo nezatížit, nemusí zůstat bez právních důsledků. Takové jednání lze subsumovat pod skutkovou podstatu porušení smluvní povinnosti ve smyslu § 2913 NOZ. Případně by směnečný dlužník měl zvážit i utvrzení případnou smluvní pokutou, kdy i bez vzniku škody, bude mít směnečný dlužník nárok na částku rovnající se ujednané smluvní pokutě § 2048 NOZ. Samozřejmě nelze než doporučit ve spojení s § 2050 NOZ pro případy, kdy smluvní pokuta nebude dostatečnou kompenzací, pro hrozící riziko spojené se zatížením nebo zcizením směnky.

5.10 Dispozice se zajišťovací směnkou

Zvláštní kategorii v problematice věnované převodům směnek jsou směnky zajišťovací. Už samotná skutečnost, že jejím účelem je zajišťovat splnění určité pohledávky, tedy už samotná skutečnost, že si strany směnku se zajišťovací funkcí zvolí, podle Kovaříka znamená, že jakýkoli převod zajišťovací směnky před splatností zajištěné pohledávky, bude nutně porušením smlouvy ve smyslu § 2913 NOZ. Stejně tak zatížení směnky ve formě zástavního

¹³⁴ TÉGL, Petr. Vybrané problémy spojené s principem publicity veřejného seznamu a rejstříku zástav [online]. [pravniprostor.cz](https://www.pravniprostor.cz), 10. října 2018 [cit. 1. 3 2019]. Dostupné na <<https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/vybrane-problemy-spojene-s-principem-publicity-verejneho-seznamu-a-rejstriku-zastav>>.

¹³⁵ Objevují se však i názory, jež nepovažují zápis zákazu zastavení cenných papírů do rejstříku zástav za dobré řešení. SPÁČIL, Jiří. Občanský zákoník III: věcná práva (§ 976-1474) : komentář. Praha: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře, s. 1066-1067. Na druh straně jsou však i přístupy, které s ustanovením normálně pracují. MAREK, Radan, JEŽEK, Václav. Cenné papíry v novém občanském zákoníku, 1. vydání, 2013, s. 173-174.

práva.¹³⁶ Lze tedy uzavřít, že zákaz zcizení a zatížení zajišťovací směnky před splatností, je povaze zajišťovacího vztahu vlastní, aniž by si strany musely zákaz zvláště sjednat. Uvedený názor je i v souladu s rozhodovací praxí Nejvyššího soudu ČR.¹³⁷

5.11 Možné následky pro směnečného dlužníka způsobené neplatností směnky

Lze si představit běžnou situaci, kdy směnečný dlužník bude úspěšný v obraně formou námitky neplatnosti směnky, kvůli vadám v podstatných náležitostech směnky. Tyto námitky patří mezi námitky absolutní, které má k dispozici každý, kdo se na směnku podepsal, vyplývají totiž nikoli ze vztahu ke směnečnému věřiteli, nýbrž přímo ke směnce.¹³⁸ Jestliže je směnka, do které je inkorporováno určité subjektivní právo, prohlášena za neplatnou z důvodu absence podstatných náležitostí, pak se vůbec o směnku nejedná a věřitel takové právo nemůže úspěšně uplatnit. Z tohoto důvodu může být pro směnečného dlužníka lákavá vidina zproštění se povinnosti plnit ze směnky pomocí nepoctivého záměru způsobením neplatnosti směnky.

Výsledkem je neplatná směnka, následný postup se ale může lišit v závislosti na tom, jakou směnka měla ve směnečném vztahu funkci. U směnek platebních pro solvendo přichází v úvahu náhradní uspokojení v podobě vymáhání běžné kauzální pohledávky § 1909 první věta NOZ, protože původní závazek nezanikl. Stejným způsobem je třeba postupovat u zajišťovací směnky, pokud dosud existuje i zajišťovaný závazek. U směnky pro soluto je na místě vypořádání vzájemných vztahů z titulu bezdůvodného obohacení § 2991 odst. 2 NOZ plnění z právního důvodu, který odpadl. Vedle uvedených následků, které směnečnému dlužníku spíše prospěly, jelikož již není směnečným dlužníkem, je ale třeba mít na paměti, že ho může postihnout jedna z forem předsmělní odpovědnosti § 579 odst. 2 NOZ, případně ve spojení s § 521 odst. 2 NOZ. Mohl by tak v konečném důsledku odpovídat za škodu, způsobenou neplatností směnky.

Je ovšem otázkou zda lze vztáhnout podmínky odpovědnosti i na ty případy, kdyby následkem nebyla neplatnost směnky, ale pouze způsobení příznivějšího postavení směnečného dlužníka, například za pomoci § 6 odst. 1, § 6 odst. 2 ZSS. Řešením může opět být § 579 odst. 2 NOZ. Věřitel byl lstí uveden v omyl například o skutečnosti, že si lze na směnku, která byla vystavena jako zajišťovací, vedle směnečné sumy vyznačit i sjednanou výši dvou splátek, ze

¹³⁶ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka jako zajištění. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckova edice právo a hospodářství, s. 27.

¹³⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 1. března 2006, sp. zn. 29 Odo 280/2005.

¹³⁸ CHALUPA, Radim. Zajišťovací směnka. Praha: Linde, 2009, s. 119.

zápůjčky. Následkem nevyvratitelné domněnky by tak platila částka na směnce nejmenší. Směnka by byla bezesporu platnou. Záleželo by na věřiteli, aby namítl neplatnost směnečné smlouvy v důsledku uvedení v omyl a následně se smířil s tím, že směnka nebude moci být úspěšně zažalovaná, protože by zanikl právní důvod, který svědčil majiteli směnky. Nebo by mohl vymoci polovinu peněz na které měl nárok směnečnou cestou a následně uplatnit nárok na náhradu škody¹³⁹ srov. „*Není-li relativní neplatnost namítnuta, zůstávají následky právního jednání zachovány a škodu dotčeného účastníka představuje pouze rozdíl mezi hodnotou plnění, které je předmětem neplatného právního jednání, a hodnotou, kterou by plnění mělo, pokud by k vadě právního jednání nedošlo (tak např. pokud účastník v důsledku omylu sjedná nižší cenu, než by tomu bylo v případě, že by se nemýlil, činí jeho majetková újma způsobená omylem rozdíl mezi těmito cenami).*“¹⁴⁰

¹³⁹ Samozřejmě se nabízí i žalovat nárok ze smlouvy o zápůjčce.

¹⁴⁰ LAVICKÝ, Petr. Občanský zákoník: komentář. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře, s. 2075.

6 Postavení spotřebitele ve směnečném vztahu

Jak bylo výše demonstrováno, směnečný vztah je zcela jistě plný specifik, ať už pohledem na principy, které jsou vystaveny na odlišných základech, než vztahy obligační anebo i specifickými instituty, které provází směnečnou úpravu. Všechny specifika, jak jsem již uvedl, mají ovšem jednoho společného jmenovatele a tím je v právním vztahu směnkou založeném fakticky zvýhodnit věřitele, tedy poskytnout mu hmotněprávní i procesně právní výhody, za účelem snazšího a rychlejšího uspokojení jeho práv. Je tedy otázkou, jak moc je směnečná úprava slučitelná právě se spotřebitelskou problematikou, která je vystavená diametrálně odlišně a v mnoho ohledech v přímém rozporu s povahou směnečného vztahu. V následující části se tedy budu zabývat krátkým vývojem dané problematiky s rozbohem stavu *de lege lata* a s možnými východisky pro změnu úpravy budoucí.

6.1 Poohlédnutí za vývojem regulace užívání směnky ve vztahu se spotřebitelem

Obecná úprava spotřebitelské problematiky, jako oblasti práva, která má za cíl regulovat, vyvažovat nebo narovnávat prostředí na trhu, kde v moderní době výrazně dominují velcí hráči, kteří se oproti dříve běžným malým podnikatelům vyznačují profesionalitou a znalostmi na naprosto jiné úrovni, je viditelná již od konce 19. století.¹⁴¹ Pro oblast směnečnou na našem území je prvním náznakem regulace skrze právo komunitární, a to konkrétně Směrnicí Rady 87/102/EHS ze dne 22. prosince 1986 o sblížování právních a správních předpisů členských států týkajících se spotřebitelského úvěru s jejím čl. 10.¹⁴² Zákonodárce na uvedený požadavek reagoval vágní úpravou v tehdejší § 12 zák. č. 321/2001 Sb., kdy nutno podotknout, že uvedená úprava byla podle některých značně obecná, nejasná a neřešila vždy stoprocentně možné problémy se zneužíváním směnky.¹⁴³

Zlomovým předpisem se stala úprava následující, která je dnešní úpravě značně podobná a v mnoha ohledech se stala její předlohou, přinesl ji až nedávný zák. č. 43/2013 Sb., který novelizoval tehdejší zák. č. 145/2010 Sb. o spotřebitelském úvěru ve znění účinném do

¹⁴¹ TICHÝ, Luboš, ed. Ochrana spotřebitele. Praha: Centrum právní komparistiky Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, 2014, s. 36.

¹⁴² KOTÁSEK, Josef. Námitky směnečných dlužníků se zvláštním zřetelem k tzv. spotřebitelským směnkám [online]. docplayer.cz, 1. května 2007 [cit. 14. března 2019]. Dostupné na < <https://docplayer.cz/33004764-Namitky-smenecnych-dluzniku-se-zvlastnim-zretelem-k-tzv-spotrebitelskym-smenkam-josef-kotasek.html>>, s. 83-85.

¹⁴³ SADECKÝ, Lukáš. Směnka a spotřebitelský úvěr. Právní rozhledy 2/2013, s. 51, KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka jako zajištění. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckova edice právo a hospodářství, s. 69-70. Nebo WACHTLOVÁ, Lucie. Zákon o spotřebitelském úvěru: komentář. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckovy malé komentáře, s. 168-169.

24.2.2013, a který vycházel z podrobné analýzy dosavadního dopadu užívání a v některých situacích i zneužívání směnek podnikateli ve vztahu se spotřebitelem.¹⁴⁴ Hlavní myšlenkou bylo lépe zapracovat požadavky Evropské unie obsažené ve směrnici Evropského parlamentu a Rady 2008/48/ES ze dne 23. dubna 2008, o smlouvách o spotřebitelském úvěru a o zrušení směrnice Rady 87/102/EHS, která se jen pro zajímavost o směnečné regulaci na rozdíl od předešlé vůbec nezmiňovala.¹⁴⁵ A druhým cílem, který vyplynul právě z výše uvedené analýzy trhu v souvislosti s užíváním směnek, bylo pro uvedené případy poskytování a zprostředkování spotřebitelského úvěru směnky zakázat úplně, což se i promítlo do znění v § 18 zák. č. 145/2010 Sb. o spotřebitelském úvěru s explicitně uvedeným nárokem na náhradu škody¹⁴⁶ a do případných veřejnoprávních postihů ve formě správního deliktu při porušení uvedeného zákazu.

Nabízí se otázka, proč se zákonodárce rozhodl regulovat uvedenou oblast jen s ohledem na problematiku spotřebitelských úvěrů a ne i pro ostatní vztahy, do kterých spotřebitel s podnikatelem pravidelně vstupují.¹⁴⁷

6.2 Současné pojetí směnky ve smlouvě o spotřebitelském úvěru

Tuto minulou úpravu do značné míry přebral i nový zákon č. 257/2016 Sb. o spotřebitelském úvěru, kdy jak bylo uvedeno výše je využívání směnky ve spotřebitelském úvěru a stejně tak při zprostředkování spotřebitelského úvěru a priori vyloučeno, byť s některými dílčími odlišnostmi.

Nově je tato problematika rozdělena do dvou paragrafů a to § 112 pro smlouvu o spotřebitelském úvěru a § 128 pro smlouvu o zprostředkování spotřebitelského úvěru. Tomuto řešení v plné míře odpovídá i nově zvýšená míra regulace právě pro zprostředkovatele. Hlavním ustanovením, kterým se budu zabývat, je ale § 112, který doznal určitých změn a zní:

- (1) *Ke splacení nebo zajištění spotřebitelského úvěru nelze použít směnku nebo šek.*
- (2) *Odstavec 1 se nepoužije pro spotřebitelský úvěr na bydlení podle § 2 odst. 2 písm. b), který po přechodnou dobu nelze dostatečně zajistit zástavním právem podle § 113 odst. 2. Takový spotřebitelský úvěr na bydlení je možné zajistit směnkou nikoli na řad, kterou*

¹⁴⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 43/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů.

¹⁴⁵ Což například Kotásek vnímá jako legislativní nedůslednost. KOTÁSEK, Josef. Některé novinky v úpravě spotřebitelských úvěrů. *Obchodněprávní revue* 4/2010, s. 118.

¹⁴⁶ Samozřejmě i z minulé úpravy lze dovodit případný nárok na náhradu škody. KOVARŽÍK, Zdeněk. *Směnka jako zajištění*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckova edice právo a hospodářství, s. 71.

¹⁴⁷ KOTÁSEK, Josef. Některé novinky v úpravě spotřebitelských úvěrů. *Obchodněprávní revue* 4/2010, s. 118.

je věřitel povinen vrátit spotřebiteli neprodleně po zajištění spotřebitelského úvěru na bydlení zástavním právem podle § 113 odst. 2.

(3) Poskytovatel a zprostředkovatel společně a nerozdílně nahradí spotřebiteli škodu způsobenou porušením zákazu stanoveného v odstavci 1.

Hned na začátku si nelze nevsímnout v právním řádě ojedinělého zakotvení rozdělení funkcí směnky a to na směnky zajišťovací a uhrazovací (platební), kdy toto dělení bylo doposud doménou spíše směnečné teorie. Zákonodárce se touto široce definovanou hypotézou chtěl zajisté vyhnout situaci, že daná právní norma nepokryje všechny myslitelné modalitty užití směnky. V tomto ohledu zaslouží pozornost především formulace *Ke splacení...*, když dnes již není sporu o statut směnky dané pro soluto, jak tomu bylo v úpravě minulé účinné do 24.2.2013, která obsahovala formulaci: *Spláci-li...*, což bylo zrovna v daném kontextu s ohledem na možné zúžení výkladu pouze na směnky dané pro solvendo mimořádně důležité.¹⁴⁸ Zákaz by se tak dal obejít pouhým vystavením směnky dané pro soluto, aniž by se daná norma na skutkový stav užila.

Hlavní novotou je ovšem omezení zákazu užití směnky pro případy, kdy se jedná o spotřebitelský úvěr na bydlení, který z nějakého důvodu nelze po přechodnou dobu dostatečně zajistit zástavním právem k nemovité věci ve smyslu §113 odst. 2. Nabízí se otázka, proč zákonodárce odstoupil od původního požadavku „nulové tolerance“ a přikročil k tomuto polovičatému řešení. Důvodová zpráva jako hlavním argumentem pro uvedené řešení uvádí příklad s dočasně nemožným zajištěním nemovitosti zástavním právem při financování koupě družstevního bytu, před jeho převodem do vlastnictví.¹⁴⁹

Nabízí se otázka, co se rozumí onou formulací, že nelze dostatečně zajistit, z jakých důvodů? Vyjádřené slovní spojení evokuje spíše k určité objektivní nemožnosti, než k subjektivní neochotě. Nejčastějším příkladem bude zcela jistě situace, kdy družstevník nemá žádnou nemovitost, kterou by nabídl k zastavení a družstvo jako vlastník se zastavením nebude chtít udělit souhlas. Je tohle situace, na kterou se vztahuje hypotéza normy? Slanina a kol. O tom nejsou přesvědčeni, když takovouto situaci nepovažují za jakousi objektivní nemožnost, ačkoli ji uvádí důvodová zpráva,¹⁵⁰ Nemožnost, pokud máme dostát objektivnímu vyjádření termínu nelze, lze spatřit spíše ve vzácné situaci, kdy bude na uvedené jednotce sjednán zákaz

¹⁴⁸SADECKÝ, Lukáš. Směnka a spotřebitelský úvěr. Právní rozhledy 2/2013, s. 51.

¹⁴⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 257/2016 Sb. o spotřebitelském úvěru k § 112.

¹⁵⁰ SLANINA, Jan. Zákon o spotřebitelském úvěru: komentář. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice komentované zákony, s. 559-560.

zastavení ve smyslu § 1309 odst. 2 NOZ, je otázkou na kolik, je potom ustanovení využitelné, když se zároveň předpokládá nemožnost po omezenou dobu. Osobně si myslím, jestliže máme vycházet z účelu ustanovení s premisou, že zákonodárce vytváří pravidla zcela jistě ne pro to, aby nebyla aplikovatelná, pak smysl normy spočívá v následujícím. Chceme chránit spotřebitele, potenciálního podpisatele směnky tím, že mu primárně neumožníme zavázat se ze směnky, ale pokud nelze z nějakého důvodu využít zákonem preferovaný způsob zajištění ve formě zástavního práva a to po přechodnou dobu, z jakéhokoli ať už subjektivního, kdy si lze představit i situaci, kdy družstevník vlastní i jinou nemovitost, kterou ale za žádných okolností zajistit nechce a souhlasí jen se zastavením jednotky po jejím převodu do jeho vlastnictví, čímž byl zákonem dostatečně varován před účinky směnky, a pokud i přes to trvá na svém, pak lze využít k zajištění směnku, pokud mu nemá být odepřena možnost financování jeho bytové potřeby, či z výše uvedeného objektivního důvodu, pak lze postupovat tak, že se vystaví směnka nikoli na řad, kterou je věřitel povinen vrátit spotřebiteli neprodleně po zajištění spotřebitelského úvěru na bydlení zástavním právem.

Další nedůsledností zákonodárce je nešťastná formulace „dostatečného zajištění“ v hypotéze normy, oproti „zajištění“ ve druhé větě odst. 2, kdy je požadováno, aby ihned po zajištění úvěru zástavním právem k nemovitosti byla směnka vrácena. Formulace dostatečného zajištění evokuje očekávání ve chvíli, kdy úvěrující bude mít za to, že hodnota zajištění je nedostatečná zajištěním pouze jedné nemovitosti, tak i poté lze směnku využít. Oproti tomu druhá věta odst. 2 naopak požaduje neprodlené vrácení směnky už po zajištění spotřebitelského úvěru na bydlení zástavním právem podle § 113 odst. 2. Je tedy sporné, zda zajištění směnkou aprobovat jen v situaci, kdy není možné zastavit nemovitost žádnou.¹⁵¹

Lze shrnout, že řešení de lege lata není zdaleka tak jednoznačné, a to ať už ve svém současném rozporuplném znění s výjimkou, která není dost dobře ani v důvodové zprávě zdůvodněná, oproti úpravě minulé, která preferovala jednoznačný zákaz. Nad to se lze ještě zamyslet nad opatřeními, za kterých lze směnku využít. Zákon zde jasně stanoví rektasměnka a její neprodlené vrácení po zajištění zástavním právem. Rektasměnka je zcela jistě nástroj, který je schopen v určitém ohledu ochránit spotřebitele před účinky indosace, ovšem jak už bylo v práci uváděno výše, neposkytuje ochranu před tzv. prvotním vyloučením námitek.¹⁵² Pokud tedy bude spotřebitel přinucen k obstarání avalského prohlášení, může bez další dohody

¹⁵¹ Tamtéž, s. 560.

¹⁵² KOTÁSEK, Josef. Indosace směnky a vyloučení námitek směnečného dlužníka. Časopis pro právní vědu a praxi. 2000, č. 3, s. 343. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/8537>. Viz výše v kapitole o abstraktních účincích směnky.

mezi avalem a úvěrujícím, úvěrující nastoupit na avala, který nemá možnost se jakýmkoli způsobem nároku ubránit. Následně se samozřejmě může aval regresně domáhat směnečné sumy navýšené o náklady po úvěrovaném a tomu, pokud bude úspěšný argumentací neprodleného nevrácení směnky, bude náležet běžný obligační nárok na náhradu škody s nejistým a zdlouhavým výsledkem.

6.3 Východiska k možné budoucí úpravě

Jak jsem již rozváděl, uvedený stav ochrany spotřebitele v souvislosti se smlouvou o spotřebitelském úvěru nepovažuji nikterak za ideální. Zákonodárce by se měl buď jednoznačně rozhodnout pro vyloučení aplikace anebo pro možnost v určité regulované míře směnky využívat, ale ne takto nesystematicky omezeně jen pro určité situace, u kterých není jisté, zda vůbec nastanou.

V tomto smyslu zastávám spíše názor pro opětovné zavedení užívání směnky i pro vztahy se spotřebitelem v rámci spotřebitelských úvěrů s podobnou regulací, která zde existovala do 24.2.2013, tedy s onou prvotní regulací, jež vycházela ze Směrnice Rady 87/102/EHS, a která zněla takto: *Splácí-li spotřebitel spotřebitelský úvěr prostřednictvím směnky nebo šeku nebo zajišťuje-li jimi jeho splacení, musí si věřitel počínat tak, aby byla zachována všechna práva spotřebitele, která vyplývají ze smlouvy, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr.*

S několika výhradami od výše uvedeného termínu *Splácí-li*, po neexistenci veřejnoprávních sankce nebo absence regulace zprostředkovatelské problematiky, jež by se dala překlenout vhodnou analogií, jsem toho názoru, že uvedená úprava za použití vhodného výkladu je způsobilá naplnit i dnešní standardy na ochranu spotřebitele.

Předně jak již bylo avizováno v důvodové zprávě k zák. č. 43/2013 Sb. k obecnému zákazu užívání směnek v těchto specifických spotřebitelských vztazích byl důvod zneužívání abstrakčního účinku směnky, resp. převodního účinku indosamentu, jež znemožnil spotřebiteli vznášet námitky z vlastního vztahu s reminentem vůči novému majiteli směnky. I dnešní judikatura však dospěla k názoru o neoddělitelnosti těchto námitek i bez podpory argumentace novou úpravou, když směrodatnou zásadou byla skutečnost, že zneužití práva nepožívá soudní ochrany viz. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7.11.2013, sp. zn. 29 Cdo 1155/2014 a Nález Ústavního soudu ze dne 18. 7. 2013, sp. zn. IV. ÚS 457/10 nebo k povinnosti přihlížet ke specifickým zájmům a postavení spotřebitele nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 290/15, ze

dne 16. 9. 2015. S takovou argumentací naprosto souhlasím a je jen s podivem, že se neobjevila dříve.

Další možnou cestou, pro úvahy soudu, jak zamezit nežádoucímu účinku indosace by mohla být skutečnost, že vedle úpravy obsažené obecně v zákoně o spotřebitelském úvěru se nesmí zapomínat na úpravu o smlouvách uzavíraných se spotřebitelem v NOZ, resp. ustanovení o nepřiměřených ujednáních § 1813 a násl.¹⁵³ Tedy úplnou argumentací by se mělo dospět k závěru, že si musí věřitel počínat tak, aby byla zachována všechna práva spotřebitele, která vyplývají ze smlouvy, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr a ze zákona. Zaměříme-li se obecně na test nepřiměřenosti ujednání dle § 1813, dalo by se s ohledem na specifické postavení spotřebitele dovést, že k něčemu jako je vyloučení námitek by dojít nemělo. Ačkoli samozřejmě nepřiměřená ujednání se vztahují na práva a povinnosti stranami ujednaná, resp. stranami vytvořená, lze se jejich optikou zamyslet i nad právy a povinnostmi stanovenými zákonem¹⁵⁴, k čemuž by soud měl přihlídnout vždy bez dalšího. Samozřejmě vždy ale bude legislativně nejúčinnější metodou obligatorní forma rektasměnky.

Pro účely prvotního vyloučení námitek by nebylo od věci případnou novou úpravu zabezpečit i v tomto ohledu, tedy neopomenout ani tuto eventualitu, například smlouvou mezi avalem a úvěrujícím o možnosti podávat námítky z kauzálního vztahu mezi úvěrujícím a úvěrovaným. Jak k této situaci uvádí Kovařík, vhodnou by mohla být smlouva třístranná.¹⁵⁵

Jestliže shrnu výše uvedené, není podle mého jakýkoli absolutní zákaz využívání určitého institutu ideální volbou, vždy se musí vzít v úvahu skutečnost, že kvůli určité situaci, či chování některé skupiny lidí, jež zavdávají příčinu pro legislativní reakci, je zde i skupina druhá, která bývá mnohem početnější, a které se předmětná regulace taktéž dotýká, aniž by i oni měli nepoctivé úmysly. Jinými slovy i ti poctiví podnikatelé, kteří směnku řádně využívali, nikoli zneužívali a měli tedy v rukách účinný právní nástroj, který jim v případě, když dlužník porušil své povinnosti, dával možnost rychlého vymožení svého nároku. Vždy je tedy nutné se ptát, zda je na místě zasahovat do autonomie vůle stran nad rámec nutného. Kde se tedy nachází hranice, kdy už se spotřebitelem jednáme, jakoby byl omezený ve svéprávnosti.¹⁵⁶ Jsem toho

¹⁵³ ŘÍHA, Michal. Kauzální směnečná námítka spotřebitele proti indosované směnce. Právní rozhledy 20/2012, s. 713.

¹⁵⁴ Předběžná otázka podaná Krajským soudem v Prešově na Slovensku dne 29. 10. 2013, CD Consulting, s. r. o., v. Marián Vasko, C-558/13. HULMÁK, Milan. Občanský zákoník V: závazkové právo: obecná část (§ 1721-2054) : komentář. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře, s. 483.

¹⁵⁵ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka jako zajištění. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckova edice právo a hospodářství, s. 71.

¹⁵⁶ TICHÝ, Luboš, ed. Ochrana spotřebitele. Praha: Centrum právní komparatistiky Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, 2014, s. 44.

názoru, že směnečná oblast je sice jedna z těch rizikovějších oblastí, ovšem za pomoci vhodného zákonného ošetření je možné i toto odvětví do spotřebitelského světa vpustit. Tedy jedná se také o oblast, kdy je vhodnější institut podmínit určitými omezeními, než ho vyloučit z užívání úplně.

7 Závěr

Smyslem první kapitoly bylo seznámit s konceptem resp. uvést do problematiky směnky jako specifického cenného papíru, která je postavena na několika pojmových znacích, které ovládají její funkci a určují její povahu. Již v rámci tohoto prvotního přiblížení vyvstaly jisté otázky, související s možnou novou koncepcí definice cenného papíru v NOZ a její konfrontace s rektasměnkou, o které je blíže pojednáno ve třetí kapitole.

Druhá kapitola obsahuje první jádro práce, které je zaměřeno na čtyři pilíře fungování směnky. Jedná se tedy o určitou abstrakci práva do podoby určitých východisek směnečné úpravy s porovnáním s obligacemi. Notnou část této kapitoly zabral znak směnky určující, a tím je její abstraktní povaha, kdy se podle mého jedná o jeden z nejsložitějších konceptů v právu, který procházel v průběhu vývoje práva určitými změnami v pojetí, resp. v názorech, co všechno je hodno právní ochrany a jak, popř. jestli vůbec, to má být vyjádřeno.

Třetí kapitola obsahově navazuje na první, když je jejím cílem přesný opak, tedy dedukce na jednotlivé instituty hmotného i procesního práva, které mi v hledání odpovědi na otázku čím se směnečné vztahy liší, přinášely konkrétní odpovědi. Tedy jestli tato specifika mění právní postavení směnečného dlužníka, případně v jakém směru. Následně s každým z těchto specifík jsem se snažil provést zhodnocení, v čem představuje, případně může představovat riziko pro směnečného dlužníka. Jak jsem již avizoval, bylo třeba se zabývat nabýváním vlastnického práva ke směnce, kde dle mého tato koncepce ještě není zcela vyjasněná, když zákonodárce možná změnil více, než si sám připouští.

Čtvrtá kapitola představuje rozbor čistě směnečných institutů, které tak jak jsou v ZSŠ nastaveny, tedy bez aktivního zásahu zvnějšku, představují pro směnečného dlužníka nepříjemnou komplikaci. Zároveň jsem se snažil, kde jen to bylo možné, najít možné průniky do občanského práva, myšleno zda a jakým způsobem je rekonstrukce soukromého práva možným svěžím větrem i pro rigidní koncepci směnek, tato snaha se především promítla do další kapitoly.

Pátou kapitolou tak představoval nejrizikovější institut směnečného práva, kterým je otázka převádění směnky, opět v konotaci na možnou změnu v právním vztahu ve světle směnečného dlužníka. Pokusil jsem se možná změnit dogma o „nezastavitelnosti převodu“ směnky, kdy se ale nedomnívám, že se situace jakkoli dramaticky změní, ačkoli teoreticky nám k tomu dal NOZ možnost a i v minulosti lze například u Chalupy spatřit, že si s touto myšlenkou reálně pohrává a to samozřejmě z důvodu ochrany směnečného dlužníka.

Poslední kapitola se zabývá otázkou, zda je vůbec možné ve směnečném právu počítat se spotřebitelem, tedy právním subjektem, který požívá zvýšené ochrany, což se tedy může zdát přesným opakem k úpravě směnečné. Snažím se podrobně rozebrat novou úpravu v zákoně o spotřebitelském úvěru, který novelizoval právě využívání resp. nevyužívání směnky ve vztahu k poskytování spotřebitelského úvěru, kdy ačkoli se na první pohled může zdát úprava jasná, ve skutečnosti si myslím, že nemá příliš dobré opodstatnění.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

- KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka a šek v České republice. 6., přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011. Beckova edice právo a hospodářství, 642 s.
- KOVAŘÍK, Zdeněk. Zákon směnečný a šekový: komentář. 6., dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2014. Beckova edice komentované zákony, 544 s.
- CHALUPA, Radim. Zajišťovací směnka. Praha: Linde, 2009, 208 s.
- KOTÁSEK, Josef. Kurs obchodního práva: právo cenných papírů. 5. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice, 420 s.
- KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka jako zajištění. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckova edice právo a hospodářství, 144 s.
- HULMÁK, Milan. Uzavírání smluv v civilním právu. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckova edice právní instituty, 224 s.
- HULMÁK, Milan. Občanský zákoník V: závazkové právo: obecná část (§ 1721-2054) : komentář. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře, 1344 s.
- KRČMÁŘ, Jan, SPÁČIL, Jiří, ed. Právo občanské. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Klasická právnická díla (Wolters Kluwer ČR), 413 s.
- VÁCHA, Přemysl. Některé otázky práva směnečného. Vyd. Praha: VŠEHRD, 1993, 51 s.
- SVOBODOVÁ, Věra. Směnka: Průvodce po slastech a strastech uživatele směnky. Brno: Econ, 1994, 293 s.
- SPÁČIL, Jiří. Občanský zákoník III: věcná práva (§ 976-1474) : komentář. Praha: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře, 1280 s.
- SVOBODA, Karel a kol. Občanský soudní řád: komentář. V Praze: C.H. Beck, 2013. Beckova edice komentované zákony, 1400 s.
- LAVICKÝ, Petr. Civilní proces. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Praktický komentář, 1116 s.
- JIRSA, Jaromír. Občanské soudní řízení: soudcovský komentář : podle stavu k 1.2.2016. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer, 528 s.
- BEZOUŠKA, Petr. Postavení a ochrana věřitele v novém soukromém právu: aktuální otázky. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Srovnávací komentář, 240 s.
- PETROV, Jan. Občanský zákoník: komentář. Praha: C.H. Beck, 2017. Beckova edice komentované zákony, 3053 s.

- MAREK, Radan, JEŽEK, Václav. Cenné papíry v novém občanském zákoníku, 1. vydání, 2013, 432 s.
- LAVICKÝ, Petr. Občanský zákoník: komentář. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře, 2400 s.
- TICHÝ, Luboš, ed. Ochrana spotřebitele. Praha: Centrum právní komparatistiky Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, 2014, 223 s.
- WACHTLOVÁ, Lucie. Zákon o spotřebitelském úvěru: komentář. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckovy malé komentáře, 904 s.
- SLANINA, Jan. Zákon o spotřebitelském úvěru: komentář. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice komentované zákony, 882 s.

Internetové zdroje

- MELZER, Filip. Záruční smlouva v českém právu [online]. pravni prostor.cz, 7. září 2017 [cit. 10. února 2019]. Dostupné na <<https://www.pravni prostor.cz/clanky/obcanske-pravo/zarucni-smlouva-v-ceskem-pravu>>
- KOTÁSEK, Josef. Indosace směnky a vyloučení námitek směnečného dlužníka. Časopis pro právní vědu a praxi. 2000, č. 3, s. 343. Dostupné z: <<https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/8537>>
- ČERNOHLÁVEK, Josef. Spory o pravost podpisu a znalecké posudky [online]. pravni prostor.cz, 23. června 2016 [cit. 14. února 2019]. Dostupné na <<https://www.pravni prostor.cz/clanky/procesni-pravo/spory-o-pravost-podpisu-a-znalecke-posudky>>
- CHALUPA, Radim. Vybrané otázky důkazního břemene v řízení o zaplacení směnečného nároku [online]. bulletin-advokacie.cz, 1. ledna 2016 [cit. 14. února 2019]. Dostupné na <<http://www.bulletin-advokacie.cz/ybrane-otazky-dukazniho-bremene-v-rizeni-o-zaplaceni-smenecneho-naroku?browser=mobi>>
- ŽALUD, Václav. Úroková doložka ve směnce - otázka možnosti použití nestandardních úrokových sazeb. [online]. vialegis.blogspot.com, 4. února 2012 [cit. 24. února 2019]. Dostupné na <<http://vialegis.blogspot.com/2012/02/urokova-dolozka-ve-smence-otazka.html>>
- TÉGL, Petr. Vybrané problémy spojené s principem publicity veřejného seznamu a rejstříku zástav [online]. pravni prostor.cz, 10. října 2018 [cit. 1. 3 2019]. Dostupné na

<https://www.pravni prostor.cz/clanky/obcanske-pravo/vybrane-problemy-spojene-s-principem-publicity-verejneho-seznamu-a-rejstriku-zastav>>

- KOTÁSEK, Josef. Námitky směnečných dlužníků se zvláštním zřetelem k tzv. spotřebitelským směnkám [online]. docplayer.cz, 1. května 2007 [cit. 14. března 2019]. Dostupné na < <https://docplayer.cz/33004764-Namitky-smenecnych-dluzniku-se-zvlastnim-zretelem-k-tzv-spotrebitelskym-smenkam-josef-kotasek.html>>

Odborné časopisy

- ADAM, Jaroslav. Směnečné obohacení. Právní rozhledy 17/2005, s. 622
- DERKA, Ladislav. Typické procesní chyby účastníků ve sporech o zaplacení směnky. Bulletin advokacie 12/2007, s. 25
- KOTÁSEK, Josef. Směnka a její kauza. Právní rozhledy 12/1997, s. 615
- KOTÁSEK, Josef. Cenný papír v § 514 NObčZ - správná definice v nesprávném kontextu? Obchodněprávní revue 9/2013, s. 256
- CHALUPA, Radim. Kauzální námitky a směnka pro soluto v judikatuře. PRAVNIRADCE.IHNED.CZ - Právo a obchod, číslo 13.11./2015, s. 8.
- KOTÁSEK, Josef. Blankosměnka z pohledu dlužníka. Časopis pro právní vědu a praxi. 3/1999, s. 287
- KOVAŘÍK, Zdeněk. Teoretické aspekty blankosměnky. Bulletin advokacie 1/1997, s. 24
- KOVAŘÍK, Zdeněk. Zákon o omezení plateb v hotovosti ve vztahu ke směnce a šeku. Právní rozhledy 7/2005, s. 234.
- SADECKÝ, Lukáš. Úroková doložka ve směnce. Právní rozhledy 19/2010, s. 700
- KOVAŘÍK, Zdeněk. Vybrané otázky převodů směnek. Evropské právo 10/2002, s. 32.
- KORBEL, František. MELZER, Filip. Písemnost, elektronický a biometrický podpis v elektronickém právním jednání. Bulletin advokacie.12/2014, s. 31-32
- KOTÁSEK, Josef. Indosace směnky a vyloučení námitek směnečného dlužníka. Časopis pro právní vědu a praxi. 3/2000, s. 344
- ZVÁRA, Michal. Účinky smluvního zákazu postoupení pohledávky. Právní rozhledy 9/2015, s. 316
- DOBEŠ, Matěj. Převod směnky deponované u soudu. Právní rozhledy 8/2016, s. 293.
- SADECKÝ, Lukáš. Směnka a spotřebitelský úvěr. Právní rozhledy 2/2013, s. 51
- KOTÁSEK, Josef. Některé novinky v úpravě spotřebitelských úvěrů. Obchodněprávní revue 4/2010, s. 118

- ŘÍHA, Michal. Kauzální směnečná námitka spotřebitele proti indosované směnce. Právní rozhledy 20/2012, s. 713.

Právní předpisy

- Zákon č.191/1950 Sb. zákon směnečný a šekový, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- Zákona č. 254/2004 Sb. o omezení plateb v hotovosti, ve znění pozdějších předpisů
- Směrnice Rady 87/102/EHS ze dne 22. prosince 1986 o sblížení právních a správních předpisů členských států týkajících se spotřebitelského úvěru on č. 257/2016 Sb. o spotřebitelském úvěru
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/48/ES ze dne 23. dubna 2008, o smlouvách o spotřebitelském úvěru a o zrušení směrnice Rady 87/102/EHS

Judikatura

- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27.2.2014, sp.zn. 29 Cdo 1363/2011
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 5.8.2003, sp.zn. 29 Odo 896/2002-155
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 1. března 2006, sp. zn. 29 Odo 280/2005.
- Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 12. 5. 1998, sp. zn. 5 Cmo 14/97
- Nález Ústavního soudu ze dne 16. 10. 2012, sp. zn. Pl. ÚS 16/12.
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27.2.2005, sp.zn. 29 Odo 882/2005
- Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28.8.2008, sp.zn. 29 Odo 1549/2006
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 12. 2009, sp. zn. 29 Cdo 3478/2007
- Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 20. 9. 2010 sp. zn. 9 Cmo 60/2010
- Rozsudek Nejvyšších soudu České republiky ze dne 17. 12. 2008, sp. zn. 29 Odo 1621/2006
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 29 Cdo 5377/2016, ze dne 31. 5. 2018
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7.11.2013, sp. zn. 29 Cdo 1155/2014
- Nález Ústavního soudu ze dne 18. 7. 2013, sp. zn. IV. ÚS 457/10
- Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 290/15, ze dne 16. 9. 2015.

Anotace

Diplomová práce se zabývá právním postavením směnečného dlužníka ve směnečném vztahu a možnostmi jeho případné obrany. Úvodní kapitola obsahuje pouze krátký vhled do směnečné problematiky, kde je především definována směnka jako cenný papír a s tím související možné konotace. Druhá kapitola je jistou abstrakcí základních východisek směnečného práva, ze kterých vychází. Následující třetí kapitola již konkrétně rozvádí specifika směnečných vztahů, oproti klasickým závazkovým vztahům a to v rámci jejich hmotně i procesně právní úpravy. Čtvrtá kapitola má následně za cíl identifikovat takové instituty směnečného práva, které a priori představují potenciální riziko pro směnečného dlužníka a navrhnout možná východiska. Pátá kapitola se sama zabývá tím nejrizikovějším institutem, kterým je samotný převod směnky. V jehož rámci jsou řešeny jednak následky převodu, jakož i možné způsoby, kterými je možné se převodům a to ať už přímo anebo nepřímo bránit. A konečně v šesté poslední kapitole je role směnečného dlužníka rozšířena o status spotřebitele a s tím možné související důsledky.

Abstract

The thesis is focused on legal status of drawee in the relations under bill of exchange and the possibilities of his defense. Opening chapter contains brief entrance into problematics of bill of exchange, where is defined the bill of exchange as a securites and another posible connotations. The second chapter tends to be and abstraction of basics principles of the bill of exchange law, from which is based on. Additional third chapter deals with the specifics of relations under bill of exchange and compares them with clasics obligations relations within their substantive and procedural form. The fourth chapter aims to identify those institutes of bill of exchange law, whose a priori represents the potential risk for the drawee and suggests possible way-outs. The fifth chapter is mainly based on the most risky institute, which is transfer of bill of exchange itself. In transfer problematics belongs the consequences of transfer, as well as the possible solutions, which may prevent the transfer and whether it be directly or indirectly. And in the final sixth chapter is the possition of drawee added for a status of consumer and with it the possible consequences.

Klíčová slova

Směnka, směnečný dlužník, směnečný věřitel, směnečný vztah, převod směnky, spotřebitel

Key words

Bill of exchange, drawee, creditor, relations under the bill of exchange, transfer of bill of exchange, consumer